

MINCOVNICTVÍ BÓJŮ A JEJICH SOUSEDŮ

*Keltské mince z oblasti středovýchodní Evropy
ze sbírky Martina Ručky*

Jiří Militký

NÁRODNÍ
MUZEUM

MINCOVNICTVÍ BÓJŮ A JEJICH SOUSEDŮ
Keltské mince z oblasti středovýchodní Evropy
ze sbírky Martina Ručky

THE COINAGE OF THE BOII AND THEIR NEIGHBOURS

Celtic Coins from the Central Eastern Europe
in the Martin Ručka Collection

Jiří Militký

ARGO NUMISMATIKA

ve spolupráci s Národním muzeem

Praha 2023

Věnováno dcerám Kateřině a Ester
a mé milé Lence J.

MINCOVNICTVÍ BÓJŮ A JEJICH SOUSEDŮ

Keltské mince z oblasti středovýchodní Evropy ze sbírky Martina Ručky

NÁRODNÍ
MUZEUM

205 years

THE COINAGE OF THE BOII AND THEIR NEIGHBOURS

Celtic Coins from the Central Eastern Europe in the Martin Ručka Collection

Vědecký redaktor:
Mag. Dr. Maciej Karwowski

Recenzenti:
Mgr. Marek Budaj, PhD.
Prof. PhDr. Eduard Droberjar, PhD.

Předložená práce vznikla za finanční podpory Ministerstva kultury v rámci institucionálního financování dlouhodobého koncepčního rozvoje výzkumné organizace Národní muzeum (DKRVO 2019-2023/11.III.b, 00023272).

Překlad:
Mgr. Jan Kysela, Ph.D.

Fotografie, grafická úprava, sazba a tisk:
Abalon s.r.o.

Abstrakt:
Mincovnictví Bójů a jejich sousedů. Keltské mince z oblasti středovýchodní Evropy ze sbírky Martina Ručky / The Coinage of the Boii and Their Neighbours. Celtic Coins from the Central Eastern Europe in the Martin Ručka Collection. ARGO NUMISMATIKA / Národní muzeum, Praha 2023.
Publikace obsahuje 698 mincí a má 280 stran.

ISBN 978-80-7036-823-7 (Národní muzeum, vázáno)
ISBN 978-80-7036-824-4 (Národní muzeum, pdf)

© Copyright: doc. PhDr. Jiří Militký, Ph.D., DSc.

Vydavatel:
ARGO NUMISMATIKA (Gergely Gáspár), Korunní 83, 130 00, Praha 3 – Žižkov
Národní muzeum, Václavské náměstí 1700/68, 110 00, Praha 1 – Nové Město, www.nm.cz

OBSAH

Předmluva	9
1. ÚVOD	11
2. ZÁKLADNÍ CHARAKTERISTIKA SBÍRKY	12
2.1. Metodický komentář ke katalogu	12
2.2. Nálezové lokality	12
3. CHRONOLOGICKÉ SYSTÉMY KELTSKÉHO MINCOVNICTVÍ VE STŘEDNÍ EVROPĚ	14
4. NUMISMATICKÁ ANALÝZA MATERIÁLU ZASTOUPENÉHO VE SBÍRCE	15
4.1. KELTSKÉ STATÉRY TYPU NIKÉ (horizont LT B2 / A1)	15
4.2. KELTSKÉ MINCOVNICTVÍ V ČECHÁCH	18
4.2.1. Mincovnictví předoppidálního období (horizont LT C1–C2 / A2–A3)	18
4.2.2. Mincovnictví oppidálního období (horizont /pozdní/ LT C2–LT D)	22
4.3. KELTSKÉ MINCOVNICTVÍ V OBLASTI KORIDORU JANTAROVÉ STEZKY – MORAVA a SEVEROVÝCHODNÍ RAKOUSKO	31
4.3.1. Mincovnictví předoppidálního období (horizont LT C1–C2 / A2–A3)	31
4.3.2. Mincovnictví oppidálního období (horizont LT D)	43
4.4. KELTSKÉ MINCOVNICTVÍ NA SLOVENSKU	58
4.5. KELTSKÉ MINCOVNICTVÍ V MAĎARSKU, KORUTANECH, ŠTÝRSKU, SLOVINSKU, SEVEROVÝCHODNÍM CHORVATSKU, SRBSKU A RUMUNSKU	79
5. BÓJOVÉ VE SVĚTLE NUMISMATICKÝCH PRAMENŮ	88
6. KATALOG	90
7. LITERATURA A AUKČNÍ KATALOGY	262
8. SUMMARY	276

CONTENT

1. INTRODUCTION.....	11
2. BASIC CHARACTERISTICS OF THE COLLECTION	12
2.1. Methodological comment on the catalogue.....	12
2.2. Sites and findspots.....	12
3. CHRONOLOGICAL SYSTEMS OF CELTIC COINAGE IN CENTRAL EUROPE.....	14
4. NUMISMATIC ANALYSIS OF THE COINS REPRESENTED IN THE COLLECTION.....	15
4.1. CELTIC STATER OF THE TYPE NIKE (horizon LT B2 / A1).....	15
4.2. CELTIC COINAGE IN BOHEMIA	18
4.2.1. Coinage of the pre-oppida period (horizon LT C1–C2 / A2–A3).....	18
4.2.2. Coinage of the oppida period (horizon /late/ LT C2–LT D).....	22
4.3. CELTIC COINAGE IN THE AMBER ROUTE CORRIDOR – MORAVIA and NORTHEASTERN AUSTRIA.....	31
4.3.1. Coinage of the pre-oppida period (horizon LT C1–C2 / A2–A3).....	31
4.3.2. Coinage of the oppida Period (horizon LT D).....	43
4.4. CELTIC COINAGE IN SLOVAKIA.....	58
4.5. CELTIC COINAGE IN HUNGARY, CARINTHIA, STYRIA, SLOVENIA, NORTHWESTERN CROATIA, SERBIA, AND DACIA.....	79
5. THE BOII IN LIGHT OF NUMISMATIC SOURCES	88
6. CATALOGUE.....	90
7. BIBLIOGRAPHY AND AUCTION CATALOGUES.....	262
8. SUMMARY.....	276

PŘEDMLUVA

Keltská numismatika je téma, které v posledních desetiletích přináší mnoho nových a opravdu zásadních poznatků k poznání dějin osídlení, ekonomiky i obchodu v Evropě od Galie po Rumunsko. Stále více se ukazuje, že mince hrály nesmírně důležitou úlohu také v prostoru střední Evropy, pro kterou máme dobových písemných pramenů velice málo. Známe pohled archeologie, který se utváří od 19. století, toto poznání má ovšem své limity. Jsou to právě keltské mince, jejichž prostřednictvím můžeme pohlédnout na dobu posledních tří století před zlomem letopočtu jinou optikou.

Na jedné straně existují velké sbírky veřejných institucí, informačně jsou nesmírně cenná svědectví pokladů i ztrátových mincí z centrálních lokalit. Významnou úlohu však pro detailní poznání keltské mincovní produkce mají také soukromé sbírky. V posledních desetiletích bylo zveřejněno několik významných soukromých sbírek, např. Ch. Flesche či H. Lanz. Žádná z nich ale nebyla primárně zaměřena na bójské oblasti. A tento „prázdný“ prostor vyplňuje právě sbírka Martina Ručky (1961), kterou se podařilo zdokumentovat a formou této výpravné publikace zpřístupnit odborné i sběratelské veřejnosti.*

Sběratelství je vášeň, je to nutková potřeba shromáždování nejrůznějších výtvorů lidských rukou i přírody. Této vášni propadl Martin Ručka již ve svých čtrnácti letech, fascinovala jej krása antických artefaktů, mincí, ale

i krystalovaných minerálů. Byl přímo hypnotizován možnostmi prohlížet si oboje ve sbírce svého staršího kamaráda. Všechna ta nádhera a tušené příběhy spojené s viditelnými předměty Martina Ručku dovedly profesně k tvorbě z drahých kovů. Ale stal se sám také sběratelem. Osobitá krása a mystičnost laténské kultury a jedinečná řemeslná i umělecká úroveň keltských výrobků jej postupně přivedly ke sběratelství keltských mincí z území Moravy, Rakouska, Čech i Slovenska. Fascinace keltskou minulostí střední Evropy se promítla také v příběhu mincí, jedinečných hmotných pramenů pro poznání minulosti. Ze sběratelského pohledu se stala výzvou i láskou na celý život.

Mě jako vydavateli této knihy je velkou ctí, že jsem mohl přispět ke zpracování a vydání katalogu skutečně mimořádné mincovní sbírky Martina Ručky. Pevně věřím, že její zveřejnění významným způsobem přispívá k rozvoji keltské středoevropské numismatiky, k rozvoji vědy i sběratelské numismatiky. Je totiž zřejmé, že soukromé sběratelství je nedílnou součástí numismatiky a to již několik stovek let.

Bc. Gergely Gáspár
vydavatel

1. ÚVOD

Sběratelství keltských mincí má ve střední Evropě dlouhou tradici. V 19. a na počátku 20. století tvořily keltské (tzv. barbarské) mince obvykle jakýsi doplněk k systematickým sbírkám antických mincí (např. sbírka Ernst Prinz zu Windisch-Grätz: *Fiala 1900*) nebo úvod ke sbírkám středověkých a novověkých mincí z oblasti českých zemí (např. Max Donebauer: *Fiala 1888*, 5–6, č. 1–26, Taf. I:1–11; Chaura: *Militký – Vacinová 2012*, 18–44, č. 1–61). Výhradně na keltské mince byla zaměřena sbírka M. Dessewffy (*Dessewffy 1910*).

V minulosti byly keltské mince systematicky shromažďovány především ve veřejných sbírkách, kam se průběžně dostávaly jednotlivě, jako nálezové exempláře nebo také jako celé soukromé sbírky. Dnes je ovšem trend poněkud jiný. S globalizací sběratelství od konce 20. století vznikají také velké soukromé sbírky keltských mincí, které zásadním způsobem ovlivňují poznání keltské mincovní produkce. Za zmínku stojí dvě mimořádně významné kolekce, které byly zároveň precizně publikovány – sbírka H. Lanz (*Kostial 2003*) a sbírka Ch. Flesche (*Ziegeus 2010*). Obě však již byly také následně rozptýleny na numismatickém aukčním trhu. Prostřednictvím aukčního katalogu je přístupna rovněž sbírka E. Karl (*UBS 77*). Ve všech jmenovaných kolekcích byly významným způsobem zastoupeny také keltské mince vzniklé na území Čech, Moravy, severního Rakouska a Slovenska.

Z oblasti středovýchodní Evropy doposud žádná soukromá sbírka keltských mincí zveřejněna nebyla. Kolekce M. Ručky je tedy v tomto ohledu první svého druhu. Tvoří ji 698 mincí a byla shromážděna v průběhu posledních 30 let prostřednictvím numismatického trhu. Jádrem kolekce tvoří mince z území koridoru Jantarové stezky (386 ks; kat. č. 107–492), Slovenska (136 ks; kat. č. 493–628) a z Čech (96 ks; kat. č. 11–106). Menším výběrem jsou zastoupeny také statéry typu Niké (10 ks; kat. č. 1–10). Pouze srovnávací charakter mají minoritně zastoupené ražby z oblasti Burgenlandu a Maďarska (29 ks; kat. č. 629–657), západního Norika (11 ks; kat. č. 658–668), z oblasti kmene Taurisků (5 ks; kat. č. 669–673), z oblasti kmene Skordisků (11 ks; kat. č. 674–685) a z území Dákie (13 ks; kat. č. 686–698). Tyto ražby byly nejčastěji zakoupeny na aukcích. Jádro sbírky M. Ručky představují ražby z oblasti koridoru Jantarové stezky od 3. do 1. století před Kristem. Jde o nejkompaktnější soubor svého druhu, jaký byl kdy zveřejněn. Není tedy náhoda, že právě v této části sbírky je dokumentováno také největší množství neznámých variant. Vůbec poprvé jsou v systematickém přehledu prezentovány mince z tohoto území v rámci horizontů LT C i LT D. Tento materiál jednoznačně překračuje běžný rámec sběratelského výběru a do budoucna se nepochybně jedná o důležitý referenční fond pro celou oblast.

2. ZÁKLADNÍ CHARAKTERISTIKA SBÍRKY

2.1. Metodický komentář ke katalogu

Sbírka M. Ručky je utříděna podle teritoriálního a chronologického hlediska. Jsou zde reflektovány výsledky nejnovějších publikovaných i nepublikovaných výzkumů v oboru keltské numismatiky. Ne vždy jsou však teritoriální zařazení mincí jistá. Ve sbírce je zastoupena celá řada neznámých typů, jejichž přiřazení do konkrétních regionů prověří teprve budoucí zdokumentované nálezy.

Důležitou součástí katalogu je referenční literatura u každé mince, ideálně až do úrovně stejných razidel. U kusů, které byly již dříve publikovány či zahrnuty do aukčních katalogů, je uveden referenční odkaz jako Ex. (= tento exemplář). V řadě případů jsou ve sbírce zastoupeny nepublikované varianty, u kterých přirozeně referenční literatura není uvedena. Ve většině případů nejsou u mincí vytvářena nová detailní typologická členění, resp. jednotlivé typy nejsou označeny písmeny a čísly. Je nutné mít na paměti, že se jedná o prezentaci selektivně vzniklé sbírky, která není v žádném segmentu kompletní, a třídění by tak bylo vždy jen provizorní do doby, než bude daný typ podrobně zpracován.

Popisy mincí jsou uváděny jednotným způsobem a zahrnují všechny zjistitelné údaje včetně metrologie – hmotnost, rozměry (obvykle vodorovný/svislý na averzu a u ražeb s hrbolem na lici na rubu) a osy pootočení lícního a rubního razidla. Každá z mincí má na konci metrologických údajů uvedeno evidenční číslo (ev. č.). Nejde však o původní sbírkovou dokumentaci – tato čísla byla přidělena až při fotografování materiálu.

Součástí metrologických údajů jsou ve vybraných případech také XRF analýzy složení mincovního kovu. Výběr analyzovaných mincí se snažil postihnout reprezentativní průřez sbírkou a více se zaměřil na typy, u kterých XRF analýzy dosud nebyly zveřejněny vůbec nebo jen v omezené míře. Měření byla provedena na komerčním přístroji Olympus Goldexpert (č. stroje 601482) s průměrnou dobou expozice okolo 30 sekund. Metodikou XRF analýz se zabývala řada autorů (např. *Fikrle – Veselý 2023*). Obecně známým úskalím je, že XRF je metoda povrchová, tedy nezasahující do hloubky mincovního střížku. U zlatých mincí je relativně přesná, není ale obvykle schopna zachytit vzácné kovy jako je platina či iridium. Ty totiž ve slitině vytvářejí izolované nepravidelné bodové struktury a jejich identifikace je tedy pouhou náhodou. U stříbrných mincí obecně platí, že čím nižší je ryzost, tím méně přesná jsou povrchová XRF měření, neboť nemožují postihnout výraznou nehomogenitu a vrstevnatou strukturu materiálu. U keltských ražeb není známo a nelze ani předpokládat, že by povrchy stříbrných mincí byly před ražbou či po ražbě záměrně chemicky běleny, jak to známe u středověkých mincí. Protože keltské mince mají obvykle značně vysoké obsahy stříbra, lze výsledky XRF měření považovat za informačně poměrně průkazné. Je ovšem třeba znovu zdůraznit, že naměřené hodnoty jsou orientační a mohou se v některých případech

i v řádech procent lišit na různých místech mince. Určitou možnost srovnání přináší starší měření u jednoho lopatkovitého statéru (kat. č. 592). Výsledky naměřené v Ústavu jaderné fyziky AV ČR (Au 56,53 %; Ag 36,19 %; Cu 6,79 %; Pb 0,19 %) se v řádech malých procent liší od výsledků měření pro potřeby této publikace (Au 60,23 %; Ag 34,77 %; Cu 5,0 %).

Významnou část katalogu tvoří fotografie mincí. Ty jsou vždy prezentovány ve dvou vyobrazeních a to v poměrech 1:1 a 3:1. U tetradrachem a některých didrachem a drachem byla z důvodu grafického rozložení zvolena zvětšená velikost 1,75. U každé mince je tento poměr zvětšení uveden.

2.2. Nálezové lokality

Mince zastoupené ve sledované kolekci byly průběžně získávány ve sběratelském prostředí. Bohužel tradiční sbírky se v minulosti podchycováním a uváděním nálezových lokalit obvykle příliš nezabývaly. Tento trend se projevil také v prezentované kolekci, kde má dochovány nálezové lokality pouze 137 mincí, tedy 19 %.¹ I tam, kde jsou lokality uvedeny, je ovšem nutné zachovat jistotu obezřetnost. V některých případech totiž nemusejí být uváděná naleziště autentická, nýbrž může se jednat pouze o tradovaný, mylný údaj. Bohužel nelze říci, kterých lokalit se to týká, nicméně lze předpokládat, že takových případů bude naprostá menšina.

Z důvodu přehlednosti jsou zde jednotlivé nálezové lokality prezentovány v tabelárním přehledu (tab. 1). Ke každé nálezové lokalitě, pokud ji známe, jsou na ni odkazy uvedeny u příslušné mince v katalogu. V řadě případů ale neznáme přesnější lokalizaci, to se týká např. okolí Břec-lavi, kde jde o sídlištní nálezy i exempláře z údajného rozchváčeného depotu (kat. č. 674–678).

Z přehledu je zřejmé, že nejvyšší počty nálezových exemplářů pocházejí ze známých centrálních lokalit – Němčice nad Hanou (44 ks), Staré Hradisko (16 ks) a Trenčianske Bohuslavice (23 ks). Je zřejmé, že mincí z těchto lokalit se ve sbírce může nacházet více, nelze je však identifikovat. Za neobvyklý případ lze považovat jeden kus z depotu Haimburg 1972 v Rakousku (*Göbl 1989*, 16, var. 28, 26, č. 233 – razidla VIa/20a). Tento depot byl aukčně rozptýlen na sběratelském trhu a konkrétní kusy byly prodávány dokonce dvakrát (*Lanz 154*, č. 1; *Lanz 161*, č. 6), ale již bez uvedení naleziště. Jeho identifikace se podařila prostřednictvím vyobrazení v primární publikaci (*Göbl 1989*) a analýzou aukčního trhu. Obecně lze tedy shrnout, že zveřejnění sbírky M. Ručky v omezené míře přispívá také k rozšíření nálezového fondu keltských mincí, zvláště z území Moravy a Slovenska.

¹ Do výčtu nálezů nejsou zahruty mince lokalizované pouze na oblast Moravy (kat. č. 665 a 668).

Tab. 1. Alfabetický přehled nálezových lokalit dochovaných u mincí ze sbírky M. Ručky.

Lokalita	Země	Typ lokality	kat. č.
Břeclav – okolí	Česká republika	?	193, 471, 574, 576–577, 674–678 (10 ks)
Čachtice	Slovensko	výšinné sídliště	150, 330, 378, 398, 562, 564–567 (9 ks)
Dolný Kubín-Velký Bysterec	Slovensko	hradiště	593 (1 ks)
Haimburg	Rakousko	depot 1972	669 (1 ks)
Hrhov	Slovensko	depot	641 (1 ks)
Košeca-Nozdrovica	Slovensko	hradiště	600, 609 (2 ks)
Lukov	Česká republika	výšinné sídliště	437, 450, 484 (2 ks)
Němčice nad Hanou	Česká republika	centrální sídliště	11–12, 14, 20–21, 30, 38–39, 110, 126–127, 133–135, 156–165, 167–168, 170, 179, 182, 185, 187, 310, 313–314, 418, 422–424, 500, 526, 569, 638, 658, 670 (44 ks)
Nimnica	Slovensko	hradiště	591, 599 (2 ks)
Plavecké Podhradie	Slovensko	oppidum	494 (1 ks)
Polkovice	Česká republika	sídliště	181 (1 ks)
Prostějov – okolí	Česká republika	?	34, 46, 112, 491–492 (5 ks)
Rájecké Teplice – okolí	Slovensko	?	525 (1 ks)
Roseldorf	Rakousko	centrální sídliště	180, 312, 480 (3 ks)
Roštín	Česká republika	?	130 (1 ks)
Skalka nad Váhom	Slovensko	hradiště	601–602 (2 ks)
Stradonice	Česká republika	oppidum	13 (1 ks)
Staré Hradisko	Česká republika	oppidum	40, 43, 47, 147, 316, 319, 321, 328–329, 334, 374, 396, 440, 451, 456, 489 (16 ks)
Stupné	Slovensko	výšinné sídliště	572–573 (2 ks)
Topoľčany	Slovensko	?	511, 514, 516 (3 ks)
Trnava	Slovensko	?	510, 512 (2 ks)
Trenčianské Bohuslavice	Slovensko	oppidum	60, 62, 531–533, 540, 542–544, 546, 548–552, 554–561 (23 ks)
Trenčianské Teplice	Slovensko		513 (1 ks)
Udiča	Slovensko	hradiště	589 (1 ks)
Vyškov – okolí	Česká republika	?	318 (1 ks)
Znojmo – okolí	Česká republika	?	447 (1 ks)

3. CHRONOLOGICKÉ SYSTÉMY KELTSKÉHO MINCOVNICTVÍ VE STŘEDNÍ EVROPĚ

Chronologické členění keltského mincovnictví ve střední Evropě vychází ze dvou systémů. Prvý reprezentují tradiční numismatické relativně-chronologické úseky ražby **A až D** definované K. Castelinem (1965, 10–17). Druhý relativně-chronologický koncept vychází z chronologie archeologické, navazující na systém, který definoval P. Reinecke (1902). Jde o horizonty LT A–D, přičemž z pohledu numismatiky jsou důležité úseky **LT B až D**.

Z obecného hlediska lze vymezit dvě základní období – **předoppidální** a **oppidální**, přičemž druhé z nich začíná v poslední třetině 2. století před Kristem. Avšak i toto členění má své limity, neboť v řadě regionů Slovenska a ve východokeltských regionech jej nelze plně aplikovat, neboť zde oppida (nikoliv ale výšinná sídliště) chybí. V rámci publikace sbírky M. Ručky je celkově více kladen důraz na archeologické horizonty, a to i z důvodu obecně lepší synchronizace s archeologií.

Předoppidální období odpovídá Castelinově (1965) úseku ražby A a období oppidální odpovídá Castelinovým úsekům ražby B až D. Předoppidální období reprezentují horizonty LT B2 až C2 a oppidální období horizonty LT D1–D2. Výraznou změnou prošel ve zcela nedávné době numismatický relativně-chronologický úsek ražby A (Militký 2019, 12–13). Nově byly definovány tři nové numismatické horizonty **A1**, **A2** a **A3**. Horizont A1 principiálně odpovídá horizontu LT B2 (asi 330–asi 260/250 před Kristem), v jehož průběhu byly raženy prvě keltské mince – statéry typu Niké. Numismatický horizont A2 zhruba odpovídá archeologickému horizontu LT C1 (asi 260/250–asi 190/180 před Kristem). Je s ním spojen vznik bimetalického peněžního systému v koridoru Jantarové stezky a tzv. českých lokálních emisí produkovaných v Čechách. Numismatický horizont A3 rámcově odpovídá archeologickému horizontu LT C2 (asi 190/180–asi 130/120 před Kristem). V této době stále existují a prosperují centrální sídliště v oblasti koridoru Jantarové stezky a jejich mincovnictví. Jejich zánik či výrazný úpadek osídlení spadá právě na konec horizontu A3. V Čechách do tohoto horizontu patří mladší fáze tzv. českých lokálních emisí. Horizonty A2 a A3 jsou velmi dobře aplikovatelné na vývoj mincovnictví v Čechách, v ostatních oblastech není předěl mezi fázemi tak zřetelný. Z tohoto důvodu je v této práci preferován relativně-chronologický systém archeologický.

Následný vývoj keltského mincovnictví v oppidálním období v bójských a sousedních regionech reprezentuje pozdní horizont LT C2 (asi 150/130 před Kristem), na který navazuje na „klasické“ oppidální období LT D (asi 130/120–asi 50/40 před Kristem). Tento úsek lze ještě rozčlenit na dvě fáze – LT D1a (asi 130/120–asi 100/80 před Kristem) a LT D1b (asi 100/80–asi 50/40 před Kristem). Archeologické horizonty odpovídají relativně-chronologickým numismatickým úsekům ražby B, C a D podle K. Castelina (1965, 14–15) s korigovanými úseky ražby B1–B2 (Ziegaus 2013, 492–499, tab. 8).

Numismatická fáze B1, definovaná B. Ziegausem (2013, 494, tab. 8) na základě pokladů zlatých mincí, spadá ještě do pozdní fáze archeologického horizontu LT C2. Pro lepší srozumitelnost jsou zde oba relativně-chronologické systémy (archeologický a numismatický) synchronizovány v jednoduchém přehledu:

Horizont **LT B2**: asi 330–asi 260/250 před Kristem
= úsek ražby **A1**

Horizont **LT C1**: asi 260/250–asi 190/180 před Kristem
= úsek ražby **A2**

Horizont **LT C2**: asi 190/180–asi 130/120 před Kristem
= úsek ražby **A3** a **B1**

Horizont **LT D1a**: asi 130/120–asi 100/80 před Kristem
= úsek ražby **B2**

Horizont **LT D1b**: asi 100/80–asi 50/40 před Kristem
= úsek ražby **C** a **D**

Horizont **LT D2**: asi 50/40–asi 30/20 (?) před Kristem
= úsek ražby **D**

Otázky archeologické i numismatické relativní chronologie jsou značně složité a vzájemná synchronizace archeologického a numismatického materiálu je výsledkem dlouhodobého bádání. Navíc chronologie archeologická se v detailech mění v závislosti na regionu. Shrnutí této problematiky byla dosud věnována jen dílčí pozornost (např. Militký – Karwowski 2023, 268). V rámci této publikace je tedy snaha prezentovat mincovní materiál především v návaznosti na relativně-chronologické horizonty archeologické, avšak s určitou mírou zjednodušení. Tento přístup odpovídá také charakteru prezentovaného materiálu, tedy privátní numismatické kolekce.

4. NUMISMATICKÁ ANALÝZA MATERIÁLU ZASTOUPENÉHO VE SBÍRCE

4.1. KELTSKÉ STATÉRY TYPU NIKÉ (horizont LT B2 / A1)

Zásadním tématem středoevropské keltské numismatiky je otázka počátků ražby mincí. Toto téma samozřejmě přitahuje dlouhodobě zájem badatelů, ale paradoxně mu bylo do nedávné doby věnováno poměrně málo pozornosti. Přitom bez znalosti počátků ražby mincí nelze přesněji chápat ani další vývoj keltského mincovnictví. Pro datování počátků keltských mincí jsou důležité především archeologické opory, kterých je ale jen málo. Obecně se výskytem nejstarších keltských mincí v hrobových kontextech zabýval H. Polenz (1982), pro střední Evropu je však takových nálezů velice málo.

Od roku 1933 je zřejmé, že nejstarší fázi bójského mincovnictví reprezentují napodobeniny statérů Alexandra III. Makedonského, označované jako typ Niké (Paulsen 1933, 6–8, Taf. 1 a 2:1–34). Právě R. Paulsen věnoval těmto ražbám velkou pozornost, naopak K. Castelin se jimi zabýval spíše okrajově (Castelin 1965, 11, č. A1). Do značné míry stranou zájmu zůstaly i při zpracování mincí z centrálního sídliště v Němčicích nad Hanou (Kollníková 2012, 12). Tuto velkou mezeru vyplnilo až monografické zpracování keltského mincovnictví v Čechách ve 3. a 2. století před Kristem, kam statéry typu Niké také zasahují a kde byly do té doby všechny dosažitelné exempláře zpracovány a rozříděny do 17 skupin (Militký 2019, 12–23, 28–59).

Statéry typu Niké jsou dobové napodobeniny ražeb se jménem Alexandra III. Makedonského (336–323 před Kristem) a v některých případech patrně i Filipa III. (323–317 před Kristem). Keltské napodobeniny obvykle více či méně zdařile kopírují své řecké předlohy a jen u tří skupin (Militký 2019, 46–53, skupiny I:12–14) lze sledovat specifickou keltskou barbarizaci a stylizaci lícního i rubního motivu.

Pro pochopení statérů typu Niké je nutné se podrobněji zaměřit na produkci řeckých statérů s Alexandrovým jménem. Vytvoření obrovské říše Alexandrem III. zanechalo mj. mimořádné svědectví v numismatickém materiálu. Nástup Alexandra na makedonský trůn přinesl výraznou změnu. Na stříbrné tetradrachmy a drachmy byla umístěna hlava Hérakla ve lví kůži na líci a obraz sedícího Dia na rubu (Price 1991, Pl. XIII–CXV). Zcela nová ikonografie se uplatnila také na vzácně ražených 2statérech (Price 1991, Pl. I) a masově produkovaných statérech (Price 1991, Pl. Pl. I–XV) s hmotnostmi okolo 8,5 g. Na líci je hlava Athény v korintské přilbě, na rubu je motiv stojící Niké držící stylis a věnec, jméno panovníka vpravo svíslé ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ, nebo vpravo a vlevo svíslé ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ / ΒΑΣΙΛΕΩΣ. Okolo postavy Niké, stojící téměř vždy doleva, jsou různé symboly a monogramy,

jejichž prostřednictvím byly identifikovány jednotlivé mincovny. Pouze v malém množství byly raženy 1/4 statéru a 1/8statéru se stejnou ikonografií nebo s motivem kyje s lukem či s bleskem na rubu (Price 1991, Pl. XVII). Statéry se jménem Alexandra III. se rychle staly mimořádně oblíbenými platidly antického světa – byly raženy v nejméně 47 mincovnách od Makedonie po Persii (Militký 2019, 14–15, tab. 1). Alexandrovské statéry si získaly takovou obchodní oblibu, že jejich ražba pokračovala kontinuálně i po roce 323 před Kristem. Ve většině mincoven, v návaznosti na historický vývoj po Alexandrově smrti, byly raženy až do přelomu 4./3. století před Kristem. V oběhu ovšem zůstaly ještě delší dobu a v oblasti Moesie a thráckého Černomoří byly jako obchodní platidla raženy až do počátku 2. století před Kristem (Militký 2019, 14–15, tab. 1). Souběžně s ražbami se jménem Alexandra byly v některých mincovnách produkovány také statéry se jménem Filipa III. (Price 1991, Pl. XV–XVI) a v omezeném množství rovněž se jménem thráckého krále Lysimacha (Price 1991, Pl. XVII). Po celou dobu produkce alexandrovských statérů zůstal zachován jejich vysoce kvalitní umělecký řecký styl – jde o jedinečný příklad helenistických ražeb.

Na alexandrovské statéry přímo navazují jejich keltské napodobeniny a většina z nich je podobná svým předlohám. Barbarizace se odráží v rubních nápisech, které jsou často zkomolené, nebo jde o pouhé napodobeniny nápisů složené z řeckých písmen či znaků písmena napodobujících. Statéry typu Niké byly tradičně spojovány s českým územím, ale tuto představu je nutné korigovat. Je třeba si totiž položit základní tři otázky. Vznikly všechny napodobeniny statérů Alexandra III. v keltském prostředí? Které z nich mají původ v bójské oblasti? Je možné některé varianty spojit s konkrétním místem původu?

Předpokladem dalšího výzkumu bylo shromáždění veškerého dosažitelného materiálu (Militký 2019, 28–59). Do typologického katalogu statérů typu Niké se podařilo shromáždit celkem 85 mincí (Militký 2019, 16–17, tab. 2). Celých exemplářů je pouze 65 kusů (Militký 2019, 16–17, tab. 2:1–65), sekaných fragmentů je sedm (Militký 2019, 16–17, tab. 2:66–72). K tomu je možné připočítat 11 mincí, které známe pouze ze zmínek v literatuře (Militký 2019, 16–17, tab. 2:73–83). Zcela specifické jsou pak dva stříbrné odražky statérů (Militký 2019, 16–17, tab. 2:84–85). U 38 mincí známe jejich nálezové lokality (Militký 2019, 16–19, tab. 2, obr. 1), v řadě případů jde o staré, nepřesně lokalizované nálezy. Přesnější umístění lokalizace evidujeme u českých nálezových exemplářů, lokalizovány jsou také exempláře z centrálních sídlišť (Němčice nad Hanou,

Etzersdorf, Nowa Cerekwia) a z některých dalších lokalit (Trepca, Kurima či Dobian). Tento počet se nedávno rozšířil o šest exemplářů z oblasti Štýrska, Slovinska a severního Chorvatska (*Kos 2021*, 26–28, obr. 2–4).

V rámci monografického zpracování bylo definováno 17 skupin statérů typu Niké (*Militký 2019*, 16–17, tab. 2). Typologické třídění těchto mincí je poměrně složité. Základní otázkou totiž je, podle jakých kritérií lze vlastně tyto ražby třídit. Jde o napodobeniny řeckých předloh, které jsou samy o sobě zvláště rubními stranami značně rozmanité. Jen u 14 mincí lze s určitou dávkou pravděpodobnosti identifikovat prostřednictvím rubního symbolu konkrétní řeckou předlohu (*Militký 2019*, 15). Pro třídění byly tedy zvoleny parametry vycházející z volného vztahu k řeckým předlohám, jako jsou kvalita stylového provedení, umístění případného rubního symbolu a přítomnost a umístění nápisu či jeho napodobeniny. Jde přirozeně o parametry do jisté míry umělé, které nemusejí odrážet skutečné vnitřní vztahy mezi jednotlivými variantami. Neexistuje však žádné jiné univerzální řešení, jak tyto ražby třídit. Je rovněž nutné zdůraznit, že kromě skupiny Militký (2019) I:14 se žádná z variant nevykytla více než v jediném exempláři, a tato skutečnost je důležitá pro celkovou interpretaci statérů typu Niké.

Na prvním místě si je třeba položit otázku, jestli všechny zde prezentované napodobeniny skutečně vznikly pouze v prostředí keltské střední Evropy. V rámci souhrnného zpracování alexandrovských statérů (*Price 1991*) dobové napodobeniny uvedeny vůbec nejsou, na rozdíl od barbarizovaných tetradrachem (*Price 1991*, 506–510, Pl. CLI–CLIII). R. Paulsen publikoval několik specifických napodobenin alexandrovských mincí (*Paulsen 1933*, 139, č. 37–39, Taf. 2:37–39) – jde o statéry a jejich díly, pro které doložil M. Schlapke (2011) jejich keltský středo/jihoněmecký původ a lze je nazývat typem Dolmar. Dnes je známo již 15 exemplářů (*Schlapke 2011*, 272–274, obr. 2), avšak tyto ražby mají zcela odlišnou metrologii s hmotností okolo 6–5 g. Naopak napodobeniny zcela odlišného stylu (*Paulsen 1933*, 139, č. 42–47, Taf. 3:42–47), nemající s keltským prostředím nic společného, pocházejí z oblasti Gruzie (*Kapandze 1955*, 39–40, tab. I:11–14). Ražby typu Niké známe jen jako statéry – neexistují nižší nominály. Dvě 1/4statéru bez dochované nálezné proveniencí se statéry typu Niké nespojují (*Militký 2021b*, 273, č. 1–2, obr. 1:1–2), stejně jako jediný 1/2statér (*Paulsen 1933*, 139, č. 35, Taf. 2:35).

Důležitá je také otázka přílivu řeckých alexandrovských statérů do střední Evropy. Příliv makedonských a v malé míře i thráckých zlatých a stříbrných mincí (nikoliv jen alexandrovských) výmluvně ilustruje situace v Karpatské kotlině (*Torbágyi 1991*). Zatímco v oblasti na jih od Dunaje byly na bulharském území dokumentovány především početné depoty (*Torbágyi 1991*, 44, obr. 1), na území Rumunska již převládají pouze jednotlivé mince (*Torbágyi 1991*, 46, obr. 2) a na území Maďarska jde pouze o několik jednotlivých nálezů, a to včetně statérů (*Torbágyi 1991*, 46, obr. 2). Chronologie těchto nálezů je od doby vlády Alexandra III. až po 1. čtvrtinu 3. století před Kristem (*Torbágyi 1991*, 36–37, tab. 4–5). Oblast karpatské kotliny představuje nejsevernější výskyt zlatých

makedonských mincí v Evropě a je zřejmé, že zde docházelo v peněžním oběhu k míšení řeckých a nejstarších keltských mincí. Ojediněle se řecké statéry Alexandra III. vyskytly i v českých zemích a na Slovensku (souhrně: *Militký 2019*, 20). Je pravděpodobné, že drtivá většina řeckých zlatých mincí importovaných do střední Evropy byla roztavena.

Při hledání původu statérů typu Niké je samozřejmě nejdůležitější svědectví jejich nálezů (*Militký 2019*, 15, obr. 1). Svědectví nálezů statérů typu Niké ukazuje na zcela jiné rozložení, než u jakýchkoliv dalších mladších typů mincí pocházejících z bójské oblasti. Na prvý pohled je zřetelná mimořádná nadregionalita jejich rozšíření, což potvrdily i nové exempláře z oblasti Štýrska, Slovinska a severního Chorvatska (*Kos 2021*, 26–28, obr. 2–4). Největší nálezná koncentrace je doložena v oblasti středních a východních Čech a na střední a jižní Moravě. Tyto dva regiony lze pravděpodobně považovat za hlavní produkční regiony statérů typu Niké. S moravským územím a koridorem Jantarové stezky souvisí také jejich výskyt v rakouském Podunají. Při snaze přesněji lokalizovat konkrétní skupiny a varianty ale narážíme na limity interpretace. Se značnou dávkou pravděpodobnosti lze hledat původ v Čechách jen u skupiny Militký (2019) I:14, zvláště u variant 4–7. U ostatních ražeb narážíme především na fakt, že každá z nich je známa pouze v jediném exempláři. Navíc u ražeb z nálezů mimo Čechy a koridor Jantarové stezky nelze vyloučit, že mohly vzniknout i v jiných regionech. Totéž platí i u většiny exemplářů bez známé nálezné proveniencí. Tento problém za stávajícího stavu poznání nelze uspokojivě vyřešit.

U statérů typu Niké se v Čechách a především v oblasti koridoru Jantarové stezky setkáváme s fenoménem naseknutých či osekáných exemplářů (*Militký 2019*, 21, tab. 2). Vysvětlení tohoto jevu není jednoduché. U naseknutých mincí (kat. č. 1–2) lze uvažovat o ověření kvality kovu uvnitř mince, avšak suberáty statérů typu Niké dosud neznáme, a tak i důvod tohoto jevu může být jiný. Může se např. jednat o ražby připravené k dalšímu zpracování, k další mincovní výrobě. Takto lze ostatně interpretovat různě osekáné fragmenty, které již byly pouze zlatou surovinou (kat. č. 4–10). Přesný důvod těchto úprav neznáme, ale pravděpodobně naznačují, že v době existence centrálních sídlišť v koridoru Jantarové stezky v horizontu A2 (LT C1) šlo již o staré emise využívané jako zdroj zlata k další mincovní výrobě.

Zásadním argumentem chronologického postavení statérů typu Niké jsou jejich hmotnosti. Řecké předlohy váží obvykle okolo 8,6–8,5 g a hmotnosti keltských napodobenin jsou nejčastěji v intervalu 8,6–8,2 g. Známé i lehčí exempláře, ale těch je menšina (*Militký 2019*, 21, tab. 2). Je zřejmé, že hmotnostní hranici představuje hodnota okolo 8,2 g. Tu totiž směrem nahoru naopak jen výjimečně překračují statéry skupiny Athéna Alkidemos (*Paulsen 1933*, 139, č. 48–58, Taf. 3:48–58; *Kolníková 2012*, 13, č. 4, 6–10, 14–16, obr. 2–3)² a stejně je tomu také u statérů ze skupiny tzv. českých lokálních emisí – série Militký (2019) II:01, II:16, II:19 a II:25. Rozdílnost

2 Viz také kap. 4.3.1.

statérových hmotností je zásadním argumentem pro definování relativní chronologie dvou horizontů ražby. Horizont A1 (pozdní LT B2) reprezentují statéry typu Niké, horizont A2 (LT C1) reprezentuje starší fáze produkce mincí typu Athéna Alkidemos (především ražby dobrého stylu) a starší fáze produkce tzv. českých lokálních emisí, reprezentované sériemi a typy Militký (2019) II:01–II:29.

Velmi důležitý záchytný bod pro chronologii představuje ikonografie nejstarších statérů ze skupiny Athéna Alkidemos (Militký 2019, 22, obr. 2), ražených v horizontu A2 (LT C1) v oblasti koridoru Jantarové stezky. Na jejich lící straně je hlava Athény doprava (Paulsen 1933, 139, č. 48–50, Taf. 3:48–50; Castelin 1965, 11, skupina A2; Rudnicki 2014a, 431, obr. 9: 17; Ziegauš 2010, 158, č. 416). Tento motiv kontinuálně navazuje na statéry typu Niké dobrého stylu. Jde tedy o náznak určité kontinuity ikonografie nevýššího nominálu. Je samozřejmě otázka, jestli jsou tyto statéry skutečně současné s nejstaršími díly statérů skupiny Athéna Alkidemos. Zásadním kritériem pro stanovení datace statérů typu Niké jsou exempláře pocházející z archeologických kontextů. Jak již bylo řečeno, jejich výskyt na centrálních sídlištích v koridoru Jantarové stezky pravděpodobně naznačuje, že na těchto lokalitách rozvíjejících se od horizontu A2 (LT C1) reprezentují statéry typů Niké již spíše staré emise. V této souvislosti je vhodné připomenout nález z výšinného sídliště Trepca na východě Polska (Militký 2019, 30–31, č. I:01.4/1 /1/), odkud jsou doklady osídlení právě v horizontu LT B2/C1 (Karwowski 2007, 132–134). V pokladech se statéry typu Niké samostatně nevyskytují a v rámci depotu Nechanice (Militký 2019, 361–362, č. 72, tab. 21) reprezentovaly jen jeho starší mincovní složku. Zásadní pro chronologii je výskyt dvou statérů typu Niké v mohyle z Dobianu (Militký 2019, 21, 32–33, 56–57, č. I:01.4/5 /1/ a I:16.1/1 /1/) ve středním Německu. Prostřednictvím archeologického kontextu lze tento nález datovat do doby před nebo okolo poloviny 3. století před Kristem (Polenz 1982, 57–58, č. 5, Taf. 1: 21; Ziegauš 1999, 109, Pl. 4:1–2). Jde tedy o zásadní záchytný bod, který potvrzuje celkový obraz chronologického postavení statérů typu Niké. Ty lze datovat do horizontu A1, tedy LT B2, což v absolutní chronologii reprezentuje 1. polovinu 3. století před Kristem. Dokonce nelze vyloučit, že by nejstarší kusy mohly pocházet z přelomu 4. a 3. století před Kristem, jak naznačil již B. Ziegauš (1999, 117). Konec jejich produkce souvisí s nástupem ražby mincí se zcela novou ikonografií na počátku horizontu A2 (LT C2). U nejstarších statérů skupiny Athéna Alkidemos je zřetelná kontinuita lícího motivu v podobě hlavy Athény převzaté ze statérů typu Niké (Paulsen 1933, 139, č. 48–55, Taf. 3:48–55). V Čechách se naopak vývoj ubíral zcela jiným směrem – zde byly raženy série a typy mincí se specifickou lokální ikonografií (Militký 2019, 60–88).

Obecně lze shrnout, že keltské statéry typu Niké reprezentují nejstarší horizont produkce mincí, které se zřejmě ještě nestaly všeobecně rozšířeným prostředkem směny. Mince v této době byly pravděpodobně výsadou elit, které s nimi měly přímé či zprostředkované zkušenosti z řeckého světa (Militký 2019, 23).

Součástí sbírky M. Ručky je šest jistých statérů typu Niké (kat. č. 1–6) a další čtyři sekané fragmenty, které mohou pocházet ze statérů typu Niké (kat. č. 7–10). Z hlediska typologie jsou důležité celé exempláře – ve všech případech jde o neznámé varianty.

Prvá z těchto ražeb je podobná variantě Militký (2019) I:01.2/1 (kat. č. 1) – prvou skupinu reprezentují statéry, pro které je charakteristický kvalitní řecký styl, značka vlevo a nápis či jeho napodobenina vpravo (Militký 2019, 17). Na lici sledované mince je hlava Athény v korintské přílbě doprava, na rubu je stojící okřídlená Niké doleva držící stylis a věnec, vlevo je nečitelná značka (?) a vpravo svisle nečitelný nápis. Mince je dosti otřelá oběhem a sekundárně naseknutá. Další dvě ražby patří do skupiny Militký (2019) I:05, pro kterou je typický kvalitní výtvarný styl, nápis či jeho barbarizovaná forma vpravo i vlevo (Militký 2019, 17). Druhý statér typu Niké je podobný variantě Militký (2019) I:05.1/4 (kat. č. 2). Na lici je hlava Athény v korintské přílbě doprava. Na rubní straně je stojící okřídlená Niké doleva držící stylis a věnec, vlevo a vpravo dole je MI-věnec, vpravo svisle nápis ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ, vlevo svisle nápis ΒΑΣΙΛΕΩΣ. Mince je značně otřelá a také sekundárně naseknutá. Třetí statér sledovaného typu představuje neznámou variantu skupiny Militký (2019) I:05 (kat. č. 3). Tato ražba je velmi dobře čitelná – na lici je hlava Athény v korintské přílbě doprava. Na rubní straně je stojící okřídlená Niké doleva držící stylis a věnec, vlevo a vpravo dole je A-věnec, vpravo svisle je imitace nápisu ΛΙΑΙΙΚ a vlevo svisle je zcela barbarizovaná napodobenina nápisu. Nálezové lokality těchto statérů jsou neznámé.

U všech tří statérů byly provedeny XRF analýzy složení mincovního kovu (tab. 2), které prokázaly velmi vysoký obsah zlata v rozmezí 99–97 %. Tyto ryzosti dokládají, že keltské napodobeniny se řeckým předlohám snažily přiblížit obrazem i kvalitou použitého kovu.

Tab. 2. XRF analýzy složení kovu statérů typu Niké (údaje v %).

Kat. č.	Literatura	G	Au	Ag	Cu	Fe
1	Militký (2019) jako I:01.2/1	8,430	99,59	0,20		0,21
2	Militký (2019) jako I:05.1/4	8,504	99,38	0,42	0,20	
3	Militký (2019) skupina I:05	8,480	97,97	1,49	0,53	

Součástí sbírky M. Ručky jsou také další tři sekané fragmenty (kat. č. 4–6), které lze s jistotou identifikovat jako typ Niké. Nelze je však přesněji určit a spadají tak do skupiny Militký (2019) I:15, zahrnující právě neurčitelné sekané fragmenty. Typické jsou nečitelné rubní strany s četnými sekundárními vrypy v ploše. U jedné z těchto ražeb je zachován také výrazný zásek do plochy (kat. č. 5). Součástí sledované sbírky jsou rovněž drobné sekané fragmenty, které by mohly pocházet ze statérů typu Niké (kat. č. 7–10), nelze to ale s jistotou prokázat. Nálezové lokality fragmentů statérů jsou neznámé.

4.2. KELTSKÉ MINCOVNICTVÍ V ČECHÁCH

4.2.1. Mincovníctví předoppidálního období (horizont LT C1–C2 / A2–A3)

Produkce keltských mincí v horizontu LT C je na českém území reprezentována ražbami tzv. lokálních českých emisí. Jde principálně o stejný bimetalický (zlato a stříbro) nominálový systém, jaký známe v oblasti koridoru Jantarové stezky, avšak se zcela odlišnou ikonografií. Z tohoto hlediska představují Čechy v této době naprosto specifický svět. To tušil již K. Castelin, který definoval mince tzv. vedlejších řad (*Castelin 1965*, 40–50; *1976a*)³ – tehdy ještě nebyl zřejmý celý kontext mincovnictví v Čechách a v oblasti koridoru Jantarové stezky, a ani jeho chronologie sahající do 3. století před Kristem.

V rámci nového zpracování tohoto tématu bylo definováno 50 sérií i tzv. individuálních typů mincí (*Militký 2019*, 60–269). Při srovnání s mincovnictvím v koridoru Jantarové stezky je na prvý pohled zřejmá zásadní rozdílnost. Oblast koridoru Jantarové stezky je vysoce unifikovaná, dlouhodobě produkující ražby s jednotnou ikonografií. Pro český prostor je naopak typická mimořádná rozmanitost mincovních obrazů. Tento jev je nepochybně odrazem rozdílné organizace společnosti v obou regionech.

Mince tzv. lokálních českých emisí byly raženy v rámci celého období LT C, tedy numismatických horizontů A2 (LT C1) a A3 (LT C2). S ohledem na velmi detailní publikování tohoto velmi obsáhlého tématu (*Militký 2019*), je na tomto místě uvedena pouze základní charakteristika. Navíc ve sledované sbírce jsou tyto mince zastoupeny jen malým výběrem.

Ražby tzv. lokálních českých emisí vytvářejí dvě základní skupiny, a to série a tzv. individuální typy zahrnující dosud pouze jediný nominál. Do kategorie sérií, tedy vícenominálových peněžních systémů, patří 12 skupin mincí, přičemž do horizontu A2 patří šest sérií (*Militký 2019*, typ II:01–02, II:16, II:19, II:25 a II:28) a do horizontu A3 lze zařadit rovněž šest sérií (*Militký 2019*, typ II:30–31, II:34–36 a II:43). V ostatních případech jde o tzv. individuální typy, nelze ale vyloučit, že v některých případech se v budoucnu mohou rozšířit do kategorie sérií.

Nominálový systém tzv. českých lokálních emisí je principiálně stejný jako u mincí v koridoru Jantarové stezky. Existují čtyři nominály ve zlatě – statér, 1/3statéru, 1/8statéru a 1/24statéru. Stříbrné nominály reprezentují především oboly. Kromě toho se na českém území v horizontu A2 razily také 1/4statéru. Tento nominál je doložen jako součást mincovního systému v rámci série II:16. Ostatní čtyři typy 1/4statérů (*Militký 2019*, typ II:04, II:06, II:11–12) patří do kategorie tzv. individuálních typů. Ražba 1/4statérů spadá pouze do starší fáze horizontu A2 a je evidentně ovlivněna keltskou produkcí v západní Evropě (případně přímo makedonským mincovním systémem). U standardní řady zlatých mincí lze

v obecné rovině sledovat jejich hmotnostní synchronizaci s územím koridoru Jantarové stezky. Odlišná je ovšem ryze zlatých mincí produkovaných v Čechách. U ražeb horizontu A2, resp. jeho starší fáze, jsou zjištěné obsahy zlata velmi vysoké (96–99 %), což dobře koresponduje s analogickou situací v oblasti koridoru Jantarové stezky (*Kolníková 2012*, 187). V mladší fázi horizontu A2 je zvláště u sérií Militký (*2019*) II:25 a II:28 doložen pokles ryze zlatých, které v horizontu A3 běžně klesají pod 80 % zlata. Toto je zásadní rozdílnost oproti zlatým ražbám skupiny Athéna Alkidemos produkovaným v koridoru Jantarové stezky, které si po celou dobu ražby udržely vysoké obsahy zlata. Tento jev je obtížné vysvětlit – rozhodně ale odráží nějaké změny, nejspíše ekonomického charakteru, které tento zřetelný jakostní úpadek zlatých mincí v Čechách způsobily.

Stříbrné ražby reprezentují především oboly. Pro horizont A2 je univerzálním platidlem obol typu Horoměřice / Dřemčice (*Militký 2019*, typ II:29). Oboly známe také k sériím (*Militký 2019*, typ II:01–02 a II:16); mezi tzv. individuální typy patří obol II:24. Naopak ke třem sériím horizontu A2 (*Militký 2019*, typ II:19, II:24–25) oboly neznáme. Oboly horizontu A3 jsou jako součást sérií doloženy ve třech případech (*Militký 2019*, typ II:30–31 a II:35). Zároveň existuje sedm tzv. individuálních typů obolů (*Militký 2019*, typ II:32–33 a II:37–42) se specifickou ikonografií. Za překvapivé lze označit doložení českého původu pro oboly série (*Militký 2019*, typ II:43). Jde o zcela dominantní typ drobné stříbrné mince v Čechách v horizontu A3. Tyto oboly varianty Kolníková (*2012*) Bi patří k typu Roseldorf / Němčice II, které jsou typické pro koridor Jantarové stezky. Jsou dokladem velmi intenzivních kontaktů s územím Moravy. Předmětem diskuze je, jestli některé varianty byly raženy paralelně také na Moravě (*Smělý 2020*, 651, obr. 11; kat. č. 26–32), kde se zvláště na centrálním sídlišti v Němčicích nad Hanou vyskytují ve značném množství.

Ikonografická stránka tzv. českých lokálních emisí je velice rozmanitá. Kromě území Galie nikde nenacházíme tak pestrý výběr použitých figurálních, zvířecích i abstraktních motivů. Jde o jedinečný průnik do světa náboženských představ a mytologie doby laténské. Zároveň jde o krásné ukázky keltského výtvarného umění. Pro horizont A3 je doložitelný vliv galského stylu mincí (*Militký 2019*, typ II:30–31). V některých případech je ikonografie v Čechách ražených mincí volně ovlivněna řeckým mincovnictvím. Jedná se např. o mytologické motivy jako Pegas (*Militký 2019*, typ II:39) či harpyje (*Militký 2019*, typ II:11). Velmi výrazné je ikonografické ovlivnění ražbami z oblasti Moravy (*Militký 2019*, typ II:17–20, II:30, II:43 a II:48–49), což dokládá, společně s importovanými ražbami, intenzivní kontakty s tímto regionem.

Významným objevem posledních let je rozsáhlá osada centrálního charakteru u obce Žehuň (*Danielisová – Kyselá – Mangel – Kyselý – Militký 2018; Militký 2018a*). Známé odtud 143 mincí, přičemž předoppidální horizont

3 Řada X (*Castelin 1965*, 50, 52), statéry typu Rolltier, jsou datovány až do horizontu LT D1 (*Militký 2015a*, 46–47) a s českým mincovnictvím předoppidálního období nesouvisejí.

reprezentuje 74 ks (52 %). Jsou zde zastoupeny zlaté nominály (včetně suberátů) ze skupiny tzv. českých lokálních emisí a především české stříbrné oboly, zastoupené několika typy. Ojedinelými exempláři jsou zde zastoupeny také mince importované z moravského území. Je pravděpodobné, že analogických lokalit bude na českém území existovat více. Žehuš však reprezentuje osadu nesrovnatelně méně významnou, než jsou Němčice nad Hanou či Roseldorf.

Ve sbírce M. Ručky se nachází devět mincí ze skupiny tzv. českých lokálních emisí datovaných do horizontu A2 / LT C1 (kat. č. 11–19). Jedním exemplářem je zde zastoupen **obol typu hrbol / býk**, varianta Miliťký (2019) II:01.5/2 (kat. č. 11). Na lici je hladký neohraničený hrbol s velkou nepravidelnou „kuličkou“ při okraji, na rubu je stojící býk doleva, nad ním stočený had (?) v podobě ležícího S. Obol je nejdrobnějším nominálem série II:01, v rámci které známe statér, 1/3statéru, 1/8statéru a 1/24statéru. Zatímco všechny zlaté nominály mají na lici hlavu, oboly jsou bez obrazu. Celá série byla k roku 2019 reprezentována 21 kusy (Miliťký 2019, 60–62, tab. 3, obr. 6). Mince má hmotnost 0,775 g a byla u ní provedena XRF analýza složení kovu (Ag 92,87 %; Au 0,69 %; Cu 4,17 %; Pb 1,17 %; Sn 1,11 %), která prokázala obsah 92 % stříbra. Tento exemplář již byl publikován (Miliťký 2019, 122–123, č. II:01.5/2 /1/) a pochází z centrálního sídliště v Němčicích nad Hanou.

Dvěma kusy jsou ve sbírce zastoupeny ražby typu **klečící postava doprava držící hůlky**. Jde o typické ražby horizontu A2 pocházející z českého území. K roku 2019 bylo známo celkem 47 exemplářů této série (Miliťký 2019, 78–82, tab. 11, obr. 18), ke které známe statéry, 1/3statéru a 1/8statéru (Miliťký 2019, 160–175). U těchto mincí lze předpokládat jejich dlouhodobou produkci, projevující se postupnou barbarizací postavy na rubu (významu této scény nerozumíme) i změnami motivu na lici, což je dobře zřetelné u 1/3statéru (Miliťký 2019, 81, tab. 12). Pro tyto mince je již zřetelný úbytek obsahu zlata – okolo 80 % (Miliťký 2019, 79–81), což je zásadní odlišnost oproti soudobé mincovní produkci v oblasti koridoru Jantarové stezky. Jedním exemplářem je ve sledované sbírce přítomna 1/3statéru s hmotností 2,539 g⁴ varianty Miliťký (2019) II:25.2/5a (kat. č. 12). Na lici je hladký hrbol s negativním středem trikvetra. Na rubu je stylizovaná nahá mužská postava doprava klečící na levém kolenu, v levé ruce držící nejasný předmět – kulatý malý štít (?) s hrotitým zakončením. V pravé ruce drží zkřížené hůlky s kuličkami na koncích, z horní části hlavy vybíhá „ozdoba“ – dlouhá oblá linie. Jde o již dříve publikovaný exemplář (Miliťký 2019, 170–171, č. II:25.2/5a /3/). Mince má dochovanou nálezovou lokalitu. Pochází z areálu centrálního sídliště v Němčicích nad Hanou. K stejné sérii patří rovněž 1/8statéru s váhou 0,918 g varianty Miliťký (2019) II:25.3/3 (kat. č. 13). Na lici je kruhový hrbol s náznakem negativního kříže, na rubu je stylizovaná nahá mužská postava doprava klečící na levém kolenu, v levé ruce drží nejasný předmět – kulatý malý štít (?) tvořený třemi

kuličkami. V pravé ruce drží zkřížené hůlky. XRF analýza složení mincovního kovu (Au 78,68 %; Ag 20,03 %; Cu 1,29 %) prokázala obsah zlata 78 %, což je pro ražby této série typické. Mince byla již v minulosti publikována (Miliťký 2019, 172–173, č. II:25.3/3 /1/). Nově se podařil zjistit její nálezový původ – pochází z areálu oppida Stradonice a rozšiřuje tak nepočtený fond mincí horizontu LT C z této lokality (Miliťký 2015a, 40–43, 180–185).

Celkem šesti exempláři jsou ve sledované sbírce zastoupeny **oboly typu Horoměřice / Dřemčice** (kat. č. 14–19). Jedná se o typ mince, ke kterému známe pouze jediný nominál – obol, ražený paralelně s jinými typy zlatých mincí na českém území v průběhu horizontu LT C1. Z rozložení nálezů je zřetelná koncentrace zvláště ve středních a východních Čechách (Miliťký 2019, 86–89, tab. 15, obr. 21). Na lici je hladký hrbol, někdy s kuličkou při okraji. Na rubu jsou různé varianty koně doprava, někdy se dvěma liniemi nad koněm zakončenými kuličkami. Ačkoliv je stylové provedení koně jiné, jeho stranová orientace se shodná se typem Roseldorf / Němčice I, raženým o oblasti koridoru Jantarové stezky. Oboly typu oboly typu Horoměřice / Dřemčice reprezentují tedy jakýsi paralelně produkovaný protiklad výše uvedeným ražbám. V rámci 68 exemplářů obolů sledovaného typu zdokumentovaných k roku 2019 (Miliťký 2019, 87, tab. 15) bylo definováno 15 variant (Miliťký 2019, 87, 190–201, tab. 16). V rámci sledované sbírky jsou zastoupeny varianty Miliťký (2019) II:29.1/2 (kat. č. 14), II:29.1/3 (kat. č. 15), II:29.1/7 (kat. č. 16–17), II:29.4/1 (kat. č. 19) a jeden exemplář je nepublikovaný, podobný variantě II:29.1/8 (kat. č. 18). U mincí nebyly provedeny XRF analýzy složení mincovního kovu. Již dříve analyzované exempláře obsahovaly 99–95 % stříbra. Hmotnosti těchto ražeb jsou v intervalu 0,870–0,732 g. Pouze jediná z nich má zachovanou informaci o nalezišti a pochází z centrálního sídliště v Němčicích nad Hanou (kat. č. 14).

V rámci sledované sbírky je zastoupeno pět mincí ze skupiny tzv. českých lokálních emisí, datovaných do horizontu A3 / LT C2 (kat. č. 20–24). Jedním exemplářem je ve sbírce zastoupena **1/24statéru typu hlava galského stylu / Athéna Alkidemos** varianty Miliťký (2019) II:30.4/1 (kat. č. 20). Jde o velice vzácnou ražbu ze série, ke které známe zlaté statéry, 1/3statéru, 1/8statéru, 1/24statéru a stříbrné oboly, nálezově koncentrované na českém území (Miliťký 2019, 89–91, obr. 22). V roce 2019 bylo celkově dokumentováno 23 exemplářů (Miliťký 2019, 89, 202–211, tab. 17). Exemplář ze sledované sbírky s hmotností 0,321 g je doložený jediným a již dříve publikovaným kusem (Miliťký 2019, 208–209, č. II:30.4/1 /1/). Na lici je hlava galského stylu doleva, na hlavě je diadém tvořeným dvěma oblými liniemi. Na rubu je stylizovaná stojící postava – bojovník (Athéna Alkidemos), s makedonským štítem a kopím (?) doleva. Jde o velice zajímavou kombinaci galské ikonografie a tradičním motivem Athéna Alkidemos, typickým pro oblast koridoru Jantarové stezky. XRF analýza složení mincovního kovu (Au 87,96 %; Ag 10,79 %; Cu 1,25 %) prokázala obsah zlata 87 %. Nově se podařil zjistit nálezový původ této ražby, která pochází z areálu z centrálního sídliště v Němčicích nad Hanou.

4 V primární publikaci (Miliťký 2019, 170–171, č. II:25.2/5a /3/) byla k dispozici pouze fotografie s nepřesnou váhou – 2,570 g.

Dvěma kusy jsou ve sbírce zastoupeny ražby typu **kůň doleva / klečící postava doleva držící hůlku** (kat. č. 21–22). Jde o typické ražby horizontu A3 pocházející z českého území. K této sérii známe zlaté statéry, 1/3statéru, 1/8statéru a 1/24statéru a nejasně doložená je stříbrná 1/2drachma, oboly k této sérii neznáme (*Militký 2019*, 93–96, obr. 26). V roce 2019 bylo celkově dokumentováno 18 exemplářů (*Militký 2019*, 95, 216–225, tab. 20). Dobovým padělkem (suberátem) se zlatem plátovaným bronzovým jádrem je 1/3statéru podobná variantám Militký (2019) jako II:34.2/1–2 (kat. č. 21). Na líci je lineárně ztvárněný kůň doleva, pod hlavou koně je nejasný lineární symbol ve tvaru otočené „2“, hřívka je tvořena krátkými liniemi a klikátkou. Na rubu je výrazně stylizovaná mužská postava klečící na levé noze doleva držící v pravé ruce hůlku zakončenou kuličkami, levá ruka je spuštěna dolů a je „obrvena“, po obvodu postavy je nepravidelná klikátka. Skutečný význam mimořádně zajímavého rubního motivu je nejasný, nepochybně jde o průnik do keltské mytologie. Mince má hmotnost pouze 1,387 g a pochází z areálu z centrálního sídliště v Němčicích nad Hanou. Ke stejné sérii patří také 1/24statéru zastoupená ve sbírce (kat. č. 22), u které je s ohledem na malou plochu líce pouze hladký hrbol, na rubu je výrazně stylizovaná doleva orientovaná mužská postava klečící na levé noze, která drží v pravé ruce hůlku, levá ruka je spuštěna dolů a stylizována do tvaru plného půlkruhu. K tomuto nominálu známe pouze dva exempláře, přičemž sledovaný kus s hmotností 0,308 byl již publikován (*Militký 2019*, 222–223, č. II:34.4/2 /1/). XRF analýza složení mincovního kovu (Au 73,84 %; Ag 24,57 %; Cu 1,59 %) prokázala obsah zlata pouze 73 %. Nálezový původ této ražby je neznámý.

Velkým překvapením posledních let je existence českých napodobenin obolů typu Roseldorf / Němčice II,⁵ které patří do průběhu horizontu A. Jde o **oboly typu hrbol s kuličkou / kůň**, které jsou lokálními českými (či hypoteticky českými) napodobeninami obolů typu **Roseldorf / Němčice II**, varianta Kolníková (2012) **Bi** / Militký (2019) **II:43.4**. Tyto mince byly definovány v souvislosti se zpracováním centrálního sídliště v Žehuni (*Militký 2018a*, 208–211, č. 32–62, obr. 7–9) a znovu v rámci komplexního vyhodnocení keltského mincovnictví předoppidálních Čech (*Militký 2019*, 105–106, 246–261). Znovu se tímto tématem zabýval T. Smělý (2020, 646–648). Zjednodušeně řečeno, je zřejmé, že existují české napodobeniny této varianty, byť je značně diskutabilní jejich rozlišení na středočeskou skupinu A a východočeské skupiny B–C (*Smělý 2020*, 649–650, obr. 8–10). Vyčleněna byla také němčická skupina (*Smělý 2020*, 650–651, obr. 11), která podle názoru toto autora byla ražena v závěrečném období němčického sídliště, což je opět k téma k diskusi. Je však nezpochybnitelným faktem, že ražby němčické skupiny jsou precizněji provedené oproti hrubším exemplářům prokazatelně české proveniencí a především oboly němčické skupiny známe zejména z areálu centrálního sídliště v Němčicích nad Hanou (*Kolníková 2012*, 46, č. 812–834, obr. 54–55).

5 Viz kap. 4.3.1.

Jde o ražby s hladkým hrbolem a kuličkou při okraji na líci. Na rubu je stylizovaný kůň doleva, nad koněm jsou dvě kuličky spojené linií, k nim se přimyká obloukovitá linie vycházející ze zadní kuličky těla a směřující k horní kuličce, dole je „omegovitý“ symbol. U skupiny A českých napodobenin má kůň navíc i ocas (*Smělý 2020*, 649, obr. 8), který u jiných variant skupiny Bi chybí. Exempláře němčické skupiny varianty Kolníková (2012) **Bi** se v rámci jiných variant obolů typu Roseldorf / Němčice II na první pohled odlišují. U jiných variant typických pro oblast koridoru Jantarové stezky (*Kolníková 2012*, 180–182) chybí na líci kulička při okraji a na rubu chybí oblouk propojující dvě kuličky na linii s tělem, také charakter kresby koně je jiný. Otázkou tedy je, jestli ražby němčické skupiny byly skutečně v Němčicích nad Hanou raženy, a nebo byly raženy v Čechách a importovány na Moravu (*Militký 2019*, 106). Samozřejmě z pohledu nálezového výskytu na němčickém sídlišti se jeví jako pravděpodobnější původ moravský. Tento typ se navíc v rámci koridoru Jantarové stezky vyskytuje pouze na této lokalitě. Avšak jeho naprostá atypičnost v kontextu jiných variant obolů typu Roseldorf / Němčice II nabádá ke značné obezřetnosti. Jen na okraj je vhodné připomenout, že existují také zlaté statéry, 1/8statéru a 1/24statéru (*Militký 2019*, 103–105, 244–247), které s oboly série Militký (2019) **II:43.4** velmi pravděpodobně souvisejí. Datace těchto mincí spadá do průběhu horizontu A3. Nepochybně byly raženy dlouhodobě, na více místech a šlo o univerzální typ obolu na českém území. Je zřejmé, že tento typ nahradil předchozí dominantní oboly typu Horoměřice – Dřemčice. Skutečnost, že jsou v Čechách raženy napodobeniny typu Roseldorf / Němčice II je velmi dobrým příkladem ovlivnění české produkce moravskými ražbami. Je ovšem velmi problematické pokoušet se je synchronizovat s českými zlatými pozdními napodobeninami skupiny Athéna Alkidemos (typově kat. č. 33–38). Ty v omezené míře již souvisejí s nejstarším horizontem českých oppid (především Závist), kde se ale oboly série Militký (2019) **II:43** již vůbec nevyskytují, neboť jsou zřejmě starší. Obecně lze tedy konstatovat, že problematika těchto obolů je velice složitá, vyžádá si další diskuzi a přesahuje rámec této práce.

V rámci sledované sbírky jsou třemi exempláři zastoupeny prokazatelně české napodobeniny obolů typu Roseldorf / Němčice II. Dvě z těchto ražeb patří do skupiny Smělý (2020) **A** s ocasem. Prvá z nich má na líci tři kuličky (kat. č. 23), které jsou v jemném provedení u této skupiny doloženy (*Smělý 2020*, 649, obr. 8:A8). Druhý exemplář je bronzový padělek (kat. č. 24). XRF analýza složení kovu (Cu 52,74 %; Ag 0,35 %; Ir 1,97 %; Pb 4,17 %; Sn 40,77 %) prokázala mimořádně vysoký obsah cínu 40 %. Možná právě jeho prostřednictvím bylo dosaženo stříbřité barvy mince, podíl stříbra 0,35 % představuje spíše obsah ve slitině než doklad zbytkového postříbření. Třetí exemplář českých napodobenin obolů typu Roseldorf / Němčice II (kat. č. 25) patří ke skupině Smělý (2020) **C** a jde o nepublikovanou variantu. U žádné z těchto ražeb neznáme její naleziště.

Ve sbírce M. Ručky jsou sedmi exempláři zastoupeny oboly typu Roseldorf / Němčice II, varianta Kolníková

(2012) Bi / Smělý (2020) D (kat. č. 26–32). U těchto ražeb, jak již bylo výše naznačeno, je dnes předmětem diskuze jejich český nebo moravský původ. Jde o varianty Smělý (2020) D1 (kat. č. 28–30), D2 (kat. č. 26–27) a D3 (kat. č. 31–32). U jedné z těchto ražeb byla provedena XRF analýza složení mincovního kovu (kat. č. 30: Ag 89,69 %; Au 0,59 %; Cu 7,48 %; Pb 2,25 %), která doložila téměř 90 % obsah stříbra. Tato ražba má jako jediná zachovaný náleзовý původ z centrálního sídliště v Němčicích nad Hanou.

V rámci pozdní fáze horizontu A3 je třeba upozornit na existenci několika typů zlatých mincí se zcela odlišnou ikonografií a velmi vysokými ryzostmi. Jde o pozdní, výrazně barbarizované varianty skupiny Athéna Alkidemos. Jedná se o statéry (*Militký 2019*, typ II:44–47; kat. č. 33–36), které mají při srovnání s ražbami tzv. českých lokálních emisí horizontu A3 velmi vysoké ryzosti. Principálně podobné pozdní varianty skupiny Athéna Alkidemos byly paralelně raženy i na Moravě (*Smělý 2020*, 639–640, obr. 4a–b), avšak je dosti obtížné spolehlivě odlišit českou a moravskou produkci. Tyto mince byly zastoupeny také v depotu Bački Obrovac v Srbsku v celkovém počtu 122 kusů, nález ale nebyl detailně zpracován (*Marić 1960*, 196–197, tab. I–VI; *Castelin 1975b*) a přirozeně nevíme, jestli je dokladem kontaktů s českým či moravským územím. Složitě je také určit, které varianty již souvisejí s nejstarším oppidálním horizontem v Čechách, především na oppidu Závist. Podobně je tomu také u českých 1/3statérů, reprezentovaných typem A, opět jde o pozdní napodobeniny skupiny Athéna Alkidemos (*Militký 2015a*, 51, 63, tab. 1-typ A). Tento typ je prokazatelně spjat s počátky českých oppid a známe jej i z oppida Stradonice (*Militký 2015a*, 51, 204–207, č. 83–89). Pozdními variantami skupiny Athéna Alkidemos se zabýval také T. Smělý (2020, 642, obr. 5). Prostřednictvím těchto mincí je zřejmé výrazné ikonografické ovlivnění českých ražeb pozdní produkci v oblasti koridoru Jantarové stezky a velmi dobře lze sledovat jejich následný typologický vývoj v Čechách. Důležitý je i výskyt těchto mincí v depotu Großbissendorf (*Ziegau 1995*, 206, č. 377–381, Taf. 18:377–381). Podobný trend je zřetelný rovněž u 1/8statérů – pozdních napodobenin skupiny Athéna Alkidemos s náznakem hlavy Athény na líci. Na rubu již mají zřetelný zárodek trojúhelníkovitého útvaru s paprsky (*Militký 2019*, typ II:48–49; *Smělý 2020*, 643, obr. 6:7, 10, 13; kat. č. 37–38). Chronologické postavení těchto ražeb je stále poněkud nejasné. Určitě souvisejí s pozdním horizontem LT C2, ojedinele se vyskytují v náleзовém fondu českých oppid – např. Stradonice (*Militký 2015a*, 51, 222–223, č. 146). Výraznější je jejich zastoupení v nepublikovaném materiálu na oppidu Závist, nepotkávají se ovšem již s výše sledovanými oboly série *Militký (2019) II:43*.

I v případě pozdních zlatých napodobenin skupiny Athéna Alkidemos jde o důkaz výrazného ikonografického ovlivnění českých ražeb pozdní produkci v oblasti koridoru Jantarové stezky a jejich následného typologického vývoje v Čechách (*Militký 2015a*, 70–74, tab. 1–4; *Smělý 2020*, 638–646). Obecně je ale zřejmé, že o této problematice ražeb konce LT C2 víme stále jen málo.

V rámci sbírky M. Ručky jsou čtyřmi exempláři zastoupeny **pozdní varianty statérů skupiny Athéna Alkidemos**, které lze považovat za ražby vzniklé na českém území. Dva kusy s hmotnostmi 7,970 g a 7,807 g reprezentují variantu *Militký (2019) II:45.1/1* / *Smělý (2020) obr. 4a:7* (kat. č. 33–34). Na líci je nepravidelně oválný hladký hrbol (náznak hlavy?), na rubu je nepravidelný hladký vícedílný nevýrazně ohraničený hrbol s náznakem torquesu s kuličkami v dolní části. U jedné z těchto ražeb známe náleзовý původ z okolí Prostějova. Třetí statér stejného typu s hmotností 7,939 g (kat. č. 35) reprezentuje dosud nepopsanou variantu *Militký (2019) II:45.1/1–2*. I zde předpokládáme český původ. Náleзовý původ této mince je neznámý. Čtvrtý statér s hmotností 7,722 g (kat. č. 36) reprezentuje variantu *Militký (2019) II:47.1/1* / *Smělý (2020) obr. 4b:18*. Na líci je nepravidelně oválný hladký hrbol (náznak hlavy?), na rubu při okraji miskovitě plochy hladký ledvinovitý nevýrazně ohraničený hrbol. Náleziště této mince je neznámé. Nápadné jsou rozkolísané značně vysoké váhy těchto mincí. XRF analýzy složení mincovního kovu (tab. 3) prokázaly obsah zlata v rozmezí 99–96 %.

Tab. 3. XRF analýzy složení kovu českých statérů pozdní fáze LT C2 (údaje v %).

Kat. č.	Literatura	G	Au	Ag	Cu	Fe
33	<i>Militký (2019) II:45.1/1</i>	7,807	99,43	0,38		0,19
34	<i>Militký (2019) II:45.1/1</i>	7,970	97,43	2,14	0,43	
35	<i>Militký (2019) jako II:45.1/1–2</i>	7,939	96,34	3,12	0,53	
36	<i>Militký (2019) II:47.1/1</i>	7,722	98,64	0,97	0,39	

Součástí sledované sbírky jsou dvě **1/8statéru typu stylizovaná hlava / náznak trojúhelníku (B)**. Prvý exemplář s hmotností 0,910 g reprezentuje variantu *Militký (2019) II:49.1/1* (kat. č. 37). Na líci je stylizovaná hlava Athény v přílbě doprava, na rubu spojený dvojlaločný hrbol, po obvodu nevýrazně krátké hrotité paprsky, dole tři kuličky vodorovně. Náleziště této mince je neznámé. Druhý exemplář s hmotností 0,951 g je podobný variantě *Militký (2019) II:49.1/2* (kat. č. 38), přičemž rubní razidlo je neznámé. XRF analýza složení mincovního kovu (Au 98,09 %; Ag 1,91 %) prokázala obsah zlata 98 %. Tato ražba pochází z centrálního sídliště v Němčicích nad Hanou. Obě mince lze zařadit do pozdního horizontu LT C2. Tento typ se ojedinele vyskytuje v náleзовém fondu českých oppid – např. Stradonice (*Militký 2015a*, 51, 222–223, č. 146). V každém případě se jedná o počáteční fázi následného ikonografického vývoje 1/8statérů horizontu LT D v Čechách (*Militký 2015a*, 70–74, tab. 1–4).

Součástí sbírky M. Ručky je také poněkud záhadná **1/24statéru typu hrbol s lukem / stojící postava čelně?** – varianta *Militký (2019) III:03.1/1* (kat. č. 39). Na líci je hladký hrbol s motivem luku, na rubu je výrazně stylizovaná stojící postava čelně (?), po stranách jsou výrazné svislé linie. Mince již byla publikována (*Militký 2019*, 272–273, č. III:03.1/1 /1/), její zařazení mezi české ražby je ale značně nejisté. Hmotnost této ražby je 0,203 g a XRF analýza složení mincovního kovu (Au 70,98 %; Ag 28,42 %; Cu 0,60 %) prokázala 70 % zlata. Mince údajně pochází z centrálního sídliště v Němčicích nad Hanou.

4.2.2. Mincovníctví oppidálního období (horizont /pozdní/ LT C2–LT D)

V průběhu 2. poloviny, resp. poslední třetiny 2. století před Kristem, na konci horizontu LT C2, dochází ve středoevropském prostoru k významné změně – vznikají prvá mohutně fortifikovaná oppida. Tyto lokality zřejmě principiálně převzaly funkci starších obchodně-produkčních center,⁶ staly se rovněž centrálními lokalitami s koncentrací obchodu a na některých z nich byly raženy také mince. S českými oppidy je ovšem spojena také jedna zásadní nejasnost a to jejich geografické rozložení (obr. 1), neboť se v Čechách důsledně vyskytují jen v oblastech mimo nejúrodnější zemědělské regiony, především v povodí Berounky a Vltavy: Stradonice (k lokalitě: *Drda – Nemeškalová 2012*), Závist (k lokalitě: *Drda 2012b*), Hrazany (k lokalitě: *Drda 2012a*) a Třisov (k lokalitě: *Karasová 2012*). Naopak chybí od severovýchodních po severozápadní Čechy. Výjimku v tomto ohledu představuje oppidum České Lhotice (k lokalitě: *Danielisová 2010*) a hradiště Kolo u Týnce nad Labem (k lokalitě: *Beneš 2015*). Z hlediska chronologie reprezentují nejstarší horizont českých oppid Závist a zřejmě i České Lhotice, vzniklé v pozdní fázi horizontu LT C2. Ostatní oppida jsou asi o jednu generaci mladší, a to včetně Stradonic. Příkladem rovinného centrálního sídliště osídleného po celou dobu laténskou je Žehuň (*Danielisová – Kysela – Mangel – Kyselý – Militký 2018*). U menších sídlišť, na rozdíl od oppid, je sídelní kontinuita od předoppidálního období dosti obecným jevem.

S nástupem oppid se zřetelně mění také keltské mincovnictví v Čechách, které v rámci relativně-chronologického systému definovaného Karlem Castelinem (*1965*, 12–16) reprezentuje úseky ražby B až D. Chronologický systém K. Castelina (*1965*, 12–16) je principiálně jako relativně-chronologické schéma platný i dnes. Na základě svědectví pokladů tento systém korigoval B. Ziegaus, který úsek ražby B rozdělil na dvě fáze – B1 a B2 (*Ziegaus 2013*, 492–499, tab. 8), přičemž úsek ražby B1 spadá ještě do pozdní fáze horizontu LT C2, B2 pak do horizontu LT D1a.

Definování základních skupin mincí v rámci tohoto schématu je už již do značné míry antikvované. V rámci zpracování mincí z oppida Stradonice byl ještě zachován Castelinův deskripční systém u statérů (*Castelin 1965*, 12–16). Pro 1/3statérů a 1/8statérů byl vytvořen nový systém (*Militký 2015a*, 63–74, tab. 1–7). Zcela nově byla v rámci této knihy typologicky uspořádána také systematika obolů horizontu LT D (*Militký 2015a*, 89–114, tab. 8–33).

Měnový systém oppidálního období v Čechách byl bi-metalický – tvořily jej zlaté statéry, 1/3starerů a 1/8statérů. 1/24statérů již v Čechách nebyly raženy (byly raženy nadále pouze na Moravě).⁷ Stříbrné mince reprezentuje pouze jediný nominál – obol. Pro typologii českých bójských statérů a 1/3statérů jsou základním zdrojem poznání poklady, naopak 1/8statérů a oboly známe téměř výhradně ze sídlištních souborů.

Nominálový systém byl principiálně převzat z předchozího předoppidálního období, avšak jednotlivé nominály byly oproti horizontu LT C hmotnostně redukovány a výrazně se změnila jejich obrazová podoba. Specifickým bójským zlatým nominálem i nadále zůstala 1/3statérů, která se kromě bójského prostředí v rámci keltské Evropy nikde jinde nevyskytuje. Je zřejmé, že peněžní vývoj v Čechách byl někdy na konci horizontu LT C2 zásadním způsobem ovlivněn zásahem z Moravy. Ikonografie statérů a 1/3statérů oppidálního období na počátku jejich ražby volně odkazuje k pozdním variantám skupiny Athéna Alkidemos raženým především v oblasti koridoru Jantarové stezky.⁸ Mince oppidálního období v Čechách se vůči předchozí peněžní produkci na českém území jeví z pohledu ikonografie jako zcela diskontinuitní.

Již na první pohled je zřejmé, že české mincovnictví oppidálního období je výrazně odlišné od období předoppidálního (LT C). Zásadní odlišnosti jsou zřetelné u zlatých mincí, a to jak z pohledu ikonografie, tak i metrologie. Váhový standard statérů se snížil na zhruba 7,5 g a redukce dále pokračovala, průběžně snižování hmotnosti v závislosti na čase lze dobře sledovat také u 1/3statérů a nevýrazně i u 1/8statérů. Jde velmi pravděpodobně o důsledek inflačních procesů. V rámci zpracování mincí z oppida Stradonice byly definovány a detailně utříděny tři typy obolů (*Militký 2015a*, 89–114, tab. 8–33). U tohoto nominálu je zřejmá opět výrazná diskontinuita vůči horizontu LT C. Zcela se změnila ikonografie obolů a jejich hmotnost se snížila do rozmezí nejčastěji okolo 0,4–0,2 g.

U drobných stříbrných obolů ražených v obrovských objemech se naskytá otázka, jakou mohly mít tyto mince reálnou hodnotu. Nepochybně šlo o mince určené k realizaci drobných obchodních transakcí. V rámci zpracování stradonického materiálu byl zveřejněn také hypotetický model vycházející z cenového poměru zlata a stříbra. Ten byl v Římě v augustovském období stanoven na hodnotu 1:12,5. Přijmeme-li tento poměr zlata ke stříbru, pak docházíme k zajímavým výsledkům. Mušlovému statéru s ideální hmotností 7 g by odpovídalo asi 250 obolů (při průměrné hmotnosti okolo 0,35 g) a 1/8statéru by se pak rovnala asi 28 obolům. Zcela hypoteticky bychom mohli předpokládat, že hodnota statéru mohla být ideálně 240 obolů, 1/3statéru 80 obolů a 1/8statéru 30 obolů – je ovšem třeba zdůraznit, že jde pouze o teoretický model (*Militký 2015a*, 44). V každém případě je ovšem zřejmé, že zlaté mince měly skutečně vysokou hodnotu a naopak stříbrné oboly byly nominály určené především pro drobnou každodenní směnu.

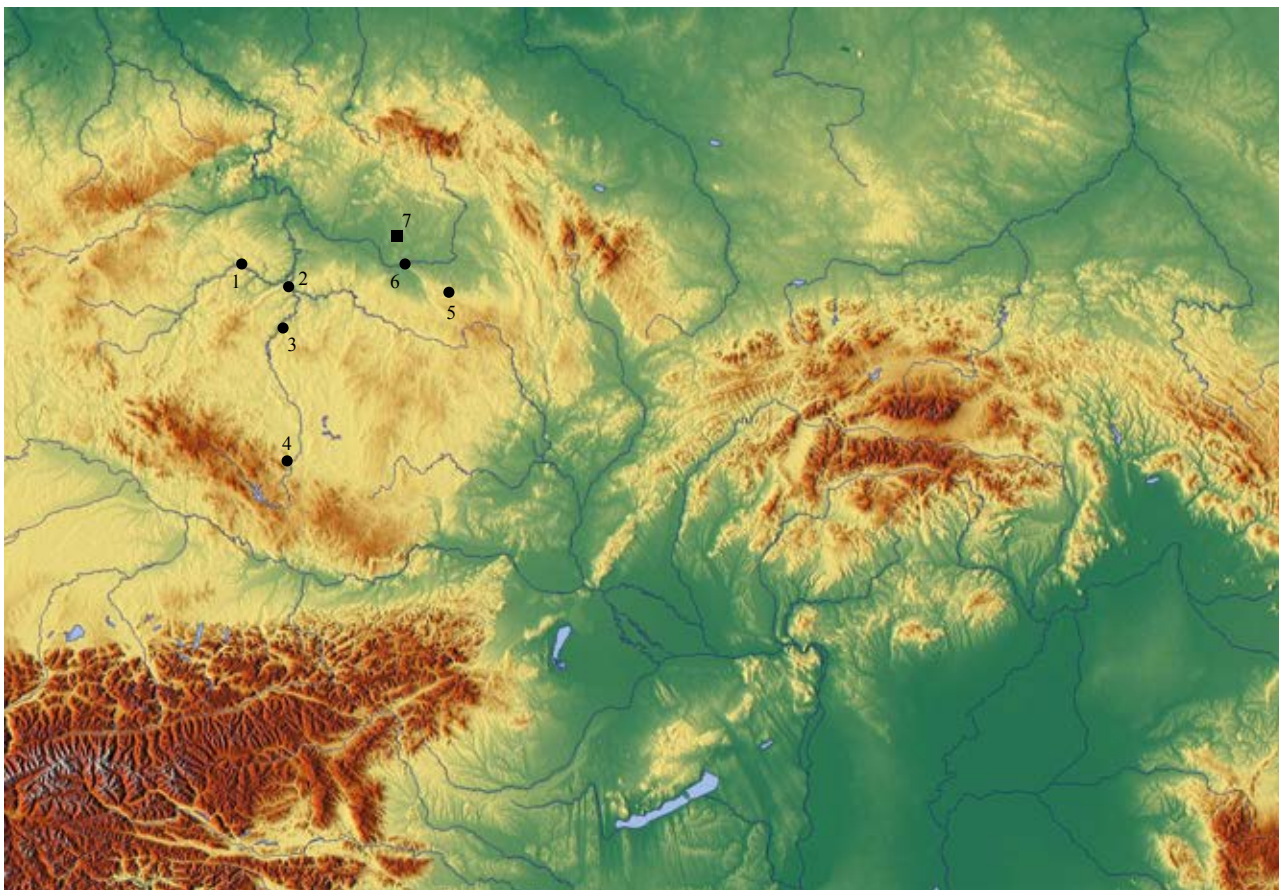
Pro poznání mincovnictví tohoto období jsou důležitá spektra ztrátových mincí z centrálních lokalit, především z oppida Stradonice, odkud bylo zveřejněno 2481 mincí (*Militký 2015a*). Mincovní spektra pocházející z dalších českých oppid i dalších lokalit zřetelně ukazují na existenci jednotného peněžního systému. Z oppida Závist dnes známe téměř 700 mincí,⁹ z nichž ovšem jen nepatrná

6 Viz také kap. 4.3.1.

7 Viz také kap. 4.3.2.

8 Viz také kap. 4.3.1.

9 Přednáška J. Fröhlicha „Akými mincami sa platilo v dobe laténskej na oppide Závist?“, přednesená na konferenci: KELTI / THE CELTS / DIE KELTEN 2019, Stará Lesná 14. 5.–17. 5. 2019.

Obr. 1. Významná oppida, hradiště (●) a centrální sídliště (■) horizontu LT D v Čechách 1. **Stradonice**; 2. **Závist**; 3. **Hrazany**; 4. **Třísov**; 5. **České Lhotice**; 6. **Týnec nad Labem**; 7. **Žehuň** (mapový podklad: OpenStreetMap).

část byla publikována (*Drda – Rybová 2001*, 314–316, obr. 16). Z oppida Hrazany známe na 30 mincí, z nichž jen část byly zveřejněna (*Militký 2012c*). Z velké části nepublikovaná je také kolekce více než 160 mincí z oppida Třísov (*Militký 2015a*, 166). Na zpracování čeká také poměrně rozsáhlý soubor čítající přes 200 mincí z oppida České Lhotice. Z podhradí hradiště Kolo u Týnce nad Labem bylo publikováno 68 mincí (*Militký – Beneš 2016*). Do horizontu LT D lze datovat 69 mincí pocházejících z centrálního sídliště Žehuň (*Militký 2018a*, 212–221, č. 75–143, obr. 9–13). Za zmínku stojí také soubor 30 mincí ze sídliště Rataje (*Militký 2015a*, 167). K tomu je třeba připočítat ztrátové mince z menších sídlišť (*Militký 2019*, 309, tab. 34).

Pro poznání mincovní produkce oppidálního období v Čechách jsou velmi důležité také poklady zlatých mincí. Přehled této problematiky byl sumarizován v rámci zpracování mincí z oppida Stradonice (*Militký 2015a*, 33–37). Za stávajícího stavu znalostí je zřejmé, že zatímco v předoppidálním období jsou mincovní poklady poměrně vzácné (*Militký 2019*, 314–318, tab. 36), od pozdního 2. století před Kristem se i v Čechách stává ukládání mincí do země zřetelně častějším způsobem manipulace s penězi. Je zajímavé, že na Moravě zatím obdobné nálezy téměř chybí. Nálezy oppidálního období z českého území lze rozdělit do dvou skupin – nálezy obsahující domácí bójské mince a nálezy obsahující importované ražby. Z hlediska domácí mincovní produkce je důležitá

a také početně převažující první skupina. Ačkoliv pokladů obsahujících v Čechách ražené zlaté mince byla v průběhu posledních tří staletí nalezena celá řada, jen menší část mincí v nich obsažených se zachovala pro vědecké zhodnocení. Většina ražeb byla v minulosti roztavena. Ve stručném přehledu jsou zde uvedeny ty nejvýznamnější z nich.

Jediný téměř v celistvosti zachovaný poklad pochází ze Starého Kolína. Nálezový celek datovaný do úseku ražby B2 byl odkryt ve 30. letech 20. století a tvoří jej 304 mincí – 197 statérů a 107 1/3statérů (*Nemeškalo-vá-Jiroudková 1998*; *Smejtek – Lutovský – Militký 2013*, 338–339). Do stejné doby spadá tzv. západočeský nález (*Kellner – Castelin 1973*; *Smejtek – Lutovský – Militký 2013*, 401). Byl odkryt před rokem 1900 na blíže neznámém místě v západních Čechách. Podchyceno je 38 mincí – s jistotou jde ale pouze o část nálezů. V dochované části depotu byly zastoupeny výhradně bójské mušlové statéry a blíže nepopsaný zlatý šperk. Třetí významný depot z období ražby B2 pochází z Leskovic (*Militký 1995*, 35–36, č. 4, tab. 1:3–10; *Smejtek – Lutovský – Militký 2013*, 173, 180; *Militký 2015a*, 33–34). Byl nalezen v roce 1923 a obsahoval nejméně 27 mincí, především statérů, z nichž je zachováno osm kusů. V nedávné době se podařilo zachránit menší depot u obce Ledce v severovýchodních Čechách, který byl tvořen čtyřmi mušlovými statéry a jednou 1/3statéru mušlové řady – tyto mince spadají také do období ražby B2 (*Militký 2015a*, 34).

Do úseku ražby C v rámci chronologického systému K. Castelina (1965, 12–14) spadá depot ze Stradonic odkrytý v roce 1877. Obsahoval určitě přes 700 mincí, hlavně mušlových statérů, z nichž byla většina roztavena. Fyzicky se zachovalo pouze 17 mincí (Militký 2015a, 31–32, 174179, č. C 1–C 17). Nejvýznamnější depot zlatých keltských mincí byl objeven roku 1771 u obce Podmokly (souhrnně např. *Nálezy I/1*, 59–60, č. 92; *Smejtek – Lutovský – Militký 2013*, 262–265; *Militký 2013b*; *2015a*, 34–36). Tento nález již spadá do období ražby C/D. Velice zajímavý je sám příběh objevení a další osudy pokladu, bohužel byl téměř celý roztaven. Z archivních pramenů lze doložit, že nález mohl mít hmotnost až 50 kg zlata. Počet roztavených mincí se tedy musel pohybovat v rozmezí asi 7000 až 10000 kusů. Mince byly uloženy v bronzovém kotli římského původu, ze kterého se zachoval celý rozlámaný okraj s atašemi a částí držadla zakončeného labutími hlavičkami, jde o typ Eggers (1951) 20. Součástí nálezu byl i zlatý torčovaný náramek o hmotnosti 78 g. Fyzicky je zachováno pouze několik desítek mincí, které dokládají, že zde byly zastoupeny všechny nominály z horizontu LT C i LT D, dominantně však především z oppidálního období. Ztráta drtivě většiny mincí podmokelského pokladu, stejně jako depotu Stradonice 1877, je pro bližší poznání bójského mincovnictví oppidálního období prakticky nenahraditelná.

Pro poznání bójských mincí původem z Čech jsou důležité také zahraniční poklady. Statéry a 1/3statérů pravděpodobně českého původu, datovatelné do období ražby B1 (tedy do pozdního horizontu LT C2), tvořily příměs mezi jihoněmeckými keltskými ražbami v pokladu Großbissendorf (Ziegaus 1995, 203–206, č. 340–381, Taf. 16–18). Nejdůležitější poklad datovaný do období ražby B2 představuje nález z oppida Manching z roku 1999 (Ziegaus 2013). Obsahoval 483 kusů bójských, především mušlových statérů v pestrém typologickém spektru. Součástí nálezu, uloženého původně v koženém či textilním vaku, je i zlatý ingot o hmotnosti 217 g. Dalším nálezem, který tvořilo nejméně 43 výhradně mušlových statérů z období B2, je Nádasd (Rohrbach) v Maďarsku (Paulsen 1933, 115–116). Významný je také depot 44 statérů z centrálního sídliště Neubau v Horním Rakousku (Prokisch – Leskovar 2019, 231–234, č. 1–44, obr. 1–2), spadající také do úseku ražby B2. Ve střední Itálii, v lokalitě Campiglia Marittima – San Vincenzo byl v roce 1912 odkryt depot 1/3statérů mušlových řad v počtu asi 300 kusů z období ražby B2, z nichž bylo 83 publikováno (Nemeškalová-Jiroudková 1975; Kučerovská 1994). Do období ražby C spadá jen v torzu dochovaný poklad z Gagger (Kellner 1990, 174–175, č. 1968–1977, Taf. 50:1968–1977), kde jihoněmecké ražby doprovázely jako příměs také bójské statéry.

ZLATÉ RAŽBY HORIZONTU LT D V ČECHÁCH (KAT. Č. 40–64)

Jak již bylo výše řečeno, **bójské statéry** oppidálního období zatím nebyly komplexně typologicky zpracovány. Spektrum typů a variant je nejlépe zřetelné prostřednictvím pokladů. Velmi složité téma je podchycení pozdních výrazně barbarizovaných variant skupiny Athéna Alki-

demos, z nichž některé byly raženy i v Čechách (*Smělý 2020*, 639–640, obr. 4a–b; kat. č. 33–36). Je zatím dosti obtížné stanovit, které z nich jsou českého a které moravského původu. Složitě je také určit, které varianty již souvisejí s nejstarším oppidálním horizontem v Čechách, především na oppidu Závist. Lépe zřetelný je nejstarší horizont prototypů mušlových statérů zastoupených v pokladu Großbissendorf (Ziegaus 1995, 203–206, č. 340–375, Taf. 16–18). Tyto ražby mají značné hmotnostní rozpětí 7,8 g až 7,4 g. Produkce statérů horizontu LT D1a je velmi dobře zřetelná prostřednictvím pokladů z oppida Manching (Ziegaus 2013) a ze Starého Kolína (Nemeškalová-Jiroudková 1998, 51–88, č. 1–197). Je zřejmé, že dominantní byla především produkce statérů mušlového typu. Nápadná je velká variabilita, která je ovlivněna intenzitou ražby a to nepochybně paralelně na více místech. Tento trend dokládá také zpracování statérů z oppida Stradonice (Militký 2015a, 174–177, 186–203, č. C2–C11, 18–78), kde jsou zastoupeny také exempláře z období ražby C (horizont LT D1b). Závěrečný horizont produkce statérů v Čechách reprezentují exempláře synchronizovatelné s produkcí na oppidu Bratislava (Militký 2015a, 49, 202–203, č. 75–78). Zpracování detailní typologie bójských statérů oppidálního období patří mezi velké úkoly keltské numismatiky.

V rámci sbírky M. Ručky jsou zastoupeny tři statéry, které lze se značnou mírou pravděpodobnosti považovat za ražby českého původu. Prvý z nich reprezentuje **prototyp statéru mušlového typu** (kat. č. 40) s hmotností 7,571 g. Tato mince je velice podobná třem ražbám z depotu Großbissendorf (Ziegaus 1995, 204, jako č. 353–355, Taf. 17:353–355). Na líci je nepravidelně oválný hladký hrbol, na rubu je okolo nevýrazné nepravidelné středové jamky oválný hrbol oproti půlkruhové zvýšené ploše. Tento typ spadá ještě do pozdního horizontu LT C2, jedná se již o skutečný prototyp mušlového typu a nikoliv pozdní variantu skupiny Athéna Alkidemos. Mince tohoto typu známe především z depotu Großbissendorf a díky tomu lze uvažovat o jejich českém původu, a to bez ohledu na skutečnost, že sledovaná mince byla nalezena u oppida Staré Hradisko na Moravě.

Poněkud atypický je **statér mušlového typu** s hmotností 7,361 g (kat. č. 41), který lze volně přiřadit k variantě Castelin (1965) B11. Na líci je oválný hladký hrbol, na rubu je při dolním okraji výrazný půlměsíc. Protilehlá plocha okolo středové jamky je pokryta uspořádanými paprsky směřujícími ke středové jamce. Paprsky ale zasahují pouze do poloviny plochy a vpravo (v ploše paprsků) je oválné „zrno“. K minci známe pouze přibližnou analogii (Paulsen 1933, 146, jako č. 343, jako Taf. 16:343) a neobvyklé jsou zmíněné krátké paprsky na rubu. XRF analýza složení mincovního kovu (tab. 4) prokázala 95 % zlata, což je u českých oppidálních statérů zcela běžné (např. Militký 2015a, 50, tab. 2). Naleziště této mince neznáme a její český původ nelze zatím považovat za jednoznačně prokázaný.

Naopak pro české území zcela typický je další **statér mušlového typu** s hmotností 7,280 g (kat. č. 42). Na lící straně je nepravidelně obdélný hladký hrbol, na rubu je při dolním okraji půlměsíc, protilehlá půlkruhová zvýšená

plocha okolo středové jamky je bez zřetelných paprsků. Mimo mincovní plochu je kulička a na půlměsíci jsou dva nepravidelně oválné hrbolky. Tuto minci lze považovat s jistotou za českou, neboť byla zastoupena v pokladech ze Starého Kolína (*Nemeškalová-Jiroudková 1998*, 74, č. 177–180) a Manchingu (*Ziegeus 2013*, 594–595, č. 298–304, Taf. 13:298–304). XRF analýza složení mincovního kovu (tab. 4) prokázala také 95 % zlata. Naleziště této mince není známo.

Tab. 4. XRF analýzy složení kovu českých statérů horizontu LT D (údaje v %).

Kat. č.	Literatura	G	Au	Ag	Cu	Fe
41	Castelin (1965) B11	7,361	95,43	4,41	0,17	
42	Ziegeus (2013) 298	7,280	95,64	3,36	0,49	0,24

Druhý nominál oppidálního období v Čechách reprezentují **1/3statéru**. Pro tyto mince byl v nedávné době vytvořen nový typologický systém (*Militký 2015a*, 49–57, 63–69, tab. 1–4), v rámci kterého byly definovány typy A až F. Nejstarší typ A reprezentují pozdní napodobeniny skupiny Athéna Alkidemos, které jsou již spjaty s počátky českých oppid a známe je z oppida Stradonice (*Militký 2015a*, 51, 204–207, č. 83–89). Pozdními variantami skupiny Athéna Alkidemos se zabýval také T. Smělý (2020, 642, obr. 5). Ovšem v obrazovém přehledu jsou zahrnuty především varianty, které horizont počátku českých oppid ještě předcházejí (*Smělý 2020*, 642, obr. 5:1–5, 9–12). V každém případě jsou to 1/3statéru tohoto typu, které zřetelně ukazují výrazné ikonografické ovlivnění českých ražeb pozdní produkci v oblasti koridoru Jantarové stezky a stojí na počátku dalšího typologického vývoje v Čechách (*Militký 2015a*, 63, tab. 1-typ A). Mimořádně důležitý je výskyt těchto mincí v depotu Großbissendorf (*Ziegeus 1995*, 206, č. 377–381, Taf. 18:377–381).

Do dalšího průběhu oppidálního období spadají typy mušlových řad B, C, E a F (*Militký 2015a*, 63–66, tab. 1–4), pro které je doložitelná také jejich chronologie (*Militký 2015a*, 54, tab. 10). U těchto ražeb lze předpokládat dominantní masovou produkci na českém území. Typ E byl ražen i na Slovensku a typ F pouze na Slovensku. Nálezový výskyt 1/3statérů mušlových řad je doložen především v depotech Starý Kolín (*Nemeškalová-Jiroudková 1998*, 89–101, č. 1–86), Campiglia Marittima – San Vincenzo (*Nemeškalová-Jiroudková 1975*) a také jako ztrátové exempláře na oppidu Stradonice (*Militký 2015a*, 206–223, č. 90–145). Pro tyto mince je typický rubní motiv se dvěma oválnými hrboly obklopenými otevřenou či uzavřenou klikatkou. Specifickou skupinu reprezentuje ikonograficky odlišný tzv. „hmyzí“ typ D (*Militký 2015a*, 65, tab. 3-typ D), který je opět výrazně doložen v depotech Starý Kolín (*Nemeškalová-Jiroudková 1998*, 101–108, č. 87–107) a Campiglia Marittima – San Vincenzo (*Nemeškalová-Jiroudková 1975*, 403–406, č. 68–83, obr. 8–9). Ikonografie rubní strany této mince je poněkud nejasná, rozhodně ale nejde o zobrazení hmyzu. Tyto mince spadají do úseku ražby B2. U 1/3statérů lze zřetelně sledovat postupný úbytek hmotnosti od 2,5 až k 2,1 g – jde zřejmě o doklad inflačních procesů.

V rámci sbírky M. Ručky je zastoupeno sedm 1/3statérů, které lze řadit mezi české ražby (kat. č. 43–49). U těchto ražeb nebyly provedeny žádné XRF analýzy složení mincovního kovu, neboť jich byla celá řada již dříve zveřejněna (*Militký 2015a*, 55, tab. 11). Třemi exempláři jsou zde zastoupeny varianty typu B – Militký (2015a) B/III:01 (kat. č. 43), B/III:02a (kat. č. 44) a doposud nepodchycená varianta B/III (kat. č. 45). Tyto ražby s hmotnostmi v rozmezí 2,4–2,3 g mají na lici hladký hrbol a na rubu dva protilehlé oválné hrboly. Pod pravým hrbolem leží „zrna“, dole jsou šikmé linie a po obvodu je otevřená klikatka. Typ B lze datovat do horizontu LT D1a (*Militký 2015a*, 54, tab. 10). K variantě B/III:01 (kat. č. 43) známe přesné analogie ze Starého Kolína (*Nemeškalová-Jiroudková 1998*, 91, č. 12) a z oppida Stradonice (*Militký 2015a*, 206–207, č. 91). Ačkoliv tato ražba pochází z oppida Staré Hradisko, jde velmi pravděpodobně o minci českého původu. Také k variantě B/III:02a (kat. č. 44) existují analogické exempláře z depotu Starý Kolín (*Nemeškalová-Jiroudková 1998*, 92–93, č. 17–30), z depotu Campiglia Marittima (*Nemeškalová-Jiroudková 1975*, 394–396, č. 27–32, obr. 5:3–8) a z oppida Stradonice (*Militký 2015a*, 206–207, č. 92). Naleziště této ražby je neznámé. Třetí minci lze jen obecně přiřadit k typu B/III (kat. č. 45), neboť jde o neznámou variantu. Ražba má značně atypickou kresbu. Rubní obraz je výrazně menší, poněkud neuspořádaný, střížek má větší průměr. Nelze tedy vyloučit, že mince vznikla mimo české území, např. na Moravě, avšak není to možné zatím doložit. Naleziště této mince není známé.

Jedním exemplářem je ve sledované sbírce zastoupen typ C – varianta Militký (2015a) C/IV:04 (kat. č. 46). Mince s hmotností 2,361 g má na lici oválný hladký hrbol a na rubu dva protilehlé oválné hrboly, mezi nimiž jsou dvě vodorovná a svislá „zrna“. Po obvodu je uzavřená klikatka. Analogický exemplář známe z depotu Starý Kolín (*Nemeškalová-Jiroudková 1998*, 100, č. 83). Také typ C lze datovat do horizontu LT D1a (*Militký 2015a*, 54, tab. 10). Naleziště této mince je neznámé.

Ražby mušlových řad ve sledované sbírce reprezentuje rovněž jeden exemplář typu E – varianta Militký (2015a) E/VI:01e (kat. č. 47). Mince má na lici oválný hladký hrbol a na rubu dva protilehlé nepravidelně oválné hrboly, pod nimiž jsou ležící „zrna“. Dole jsou šikmé linie a po obvodu klikatka. Ražby typu E reprezentují nejmladší skupinu 1/3statérů mušlových řad a spadají do horizontu LT D1b (*Militký 2015a*, 54, tab. 10), což dokládá také nízká hmotnost 2,271 g. K této variantě známe řadu analogií a je mimo jiné doložena na oppidu Stradonice (*Militký 2015a*, 220–221, č. 137–139). Ražba má dochovaný nálezový původ a pochází z oppida Staré Hradisko, zřejmě se však jedná o import z Čech.

Sekvenci 1/3statérů ze sledované sbírky uzavírají dva exempláře typu D, tzv. hmyzího typu (kat. č. 48–49) – varianta Militký (2015a) D/V:01. Mince s hmotnostmi 2,303 a 2,347 g mají na lici oválný hladký hrbol a na rubu dva zcela nepravidelné, nesymetrické oválné hrboly, mezi nimiž je výrazně dlouhá svislá středová linie. Analogie známe depotu Starý Kolín (*Nemeškalová-Jiroudková 1998*, 101–102, č. 87–97) a z depotu Campiglia Marittima

(Nemeškalová-Jiroučková 1975, 403–404, č. 68–73, 79, obr. 8:8–12, 9:1, 7). Datace tohoto typu spadá do horizontu LT D1a s možným přesahem do LT D1b (*Militký 2015a*, 54, tab. 10). Nálezové původy obou mincí jsou neznámé.

Nejnižší zlatý nominál oppidálního období v Čechách reprezentují **1/8statéru**. Pro 1/8statérů byl v nedávné době vytvořen nový typologický systém (*Militký 2015a*, 57–61, 70–74, tab. 1–4), v rámci kterého byly definovány skupiny I až XIV. Tento nominál je v pokladech zastoupen jen okrajově a základem jeho poznání jsou ztrátové mince (*Militký 2015a*, 59, 61), především kolekce z oppida Stradonice (*Militký 2015a*, 222–251, č. 146–252). Je zřejmé, že 1/8statéru byly raženy paralelně na řadě lokalit. Hmotnosti českých 1/8statérů se pohybují obvykle nad 0,9 až 0,8 g a není u nich příliš zřetelný váhový pokles v průběhu doby, tak jako u statérů a jejich třetin.

Nejstarší skupiny Militký (*2015a*) I a II reprezentují pozdní napodobeniny skupiny Athéna Alkidemos s náznakem hlavy Athény na líci, na rubu však již mají zřetelný zárodek trojúhelníkovitého útvaru s paprsky. Chronologické postavení těchto ražeb je stále poněkud nejasné. Určitě souvisejí s pozdním horizontem LT C2 a jen zcela ojediněle se vyskytují v nálezovém fondu českých oppid – Stradonice (*Militký 2015a*, 51, 222–223, č. 146). Tyto mince byly zahrnuty také do přehledu pozdních ražeb horizontu LT C2 (*Militký 2019*, 264–267, typ II:48–49) a zabýval se jimi i T. Smělý (2020, 643, obr. 6:7, 10, 13). Stejně jako u vyšších nominálů jde o důkaz výrazného ikonografického ovlivnění českých ražeb pozdní produkci v oblasti koridoru Jantarové stezky. Zároveň je dobře zřetelný jejich následný typologický vývoj v Čechách (*Militký 2015a*, 70–74, tab. 1–4).

Chronologicky následná je skupina Militký (*2015a*) III, která má na líci podélně dělený hrbol obvykle nepravidelně srdčitého tvaru a na rubu již trojúhelníkovitý útvar obklopený paprsky se dvěma trojicemi kuliček dole. Líc je nepochybně zbytkem hlavy Athény ze starších skupin Militký (*2015a*) I a II. Jde již o typické ražby mušlové řady, které jsou výrazně zastoupeny na oppidu Stradonice (*Militký 2015a*, 222–227, č. 147–157). Tato skupina spadá do nejpozdější fáze LT C2 a především rané fáze LT D1a (*Militký 2015a*, 59, tab. 14). Následná sekvence skupin Militký (*2015a*) IV až VI s hladkým hrbolem na líci a trojúhelníkovitým tvarem obklopeným paprsky a obvykle dvěma trojicemi kuliček dole spadá do průběhu horizontu LT D1a. Atypické skupiny Militký (*2015a*) VII a VIII jsou zřejmě moravského původu. Pro skupiny Militký (*2015a*) IX až XI je typický již nedoražený či jinak nezřetelný rubní motiv. Tyto ražby tvoří nejmladší horizont (LT D1b–D2: *Militký 2015a*, 59, tab. 14) v rámci materiálu z oppida Stradonice (*Militký 2015a*, 246–249, č. 230–238). Skupiny Militký (*2015a*) XII až XIV reprezentují 1/8statéru mušlové řady ražené na Slovensku, na oppidech Trenčianske Bohuslavice (typově kat. č. 531–537) a Bratislava. Tato produkce byla do značné míry paralelní s raženými skupinami Militký (*2015a*) IX až XI v Čechách.

V rámci sbírky M. Ručky je zastoupeno 15 1/8statérů mušlových řad, které lze řadit mezi české ražby (kat. č. 50–64). Pouze u jediné mince tohoto typu (kat. č. 62) byla realizována XRF analýza složení mincovního

kovu. K tomuto nominálu byla již dříve publikována celá řada analýz (*Militký 2015a*, 60–61, tab. 15). Jedním exemplářem je zde zastoupena neznámá varianta skupiny Militký (*2015a*) III (kat. č. 50). Jde o atypickou ražbu s hmotností 0,876 g, která má na líci kruhový dvoudílný hladký hrbol představující náznak hlavy Athény známý u skupin Militký (*2015a*) I a II. Trojúhelníkovitý útvar na rubu je oblé zakončený a celé provedení mince je značně neobvyklé. Nelze dokonce vyloučit, že mince vznikla na Moravě. Její naleziště je neznámé. Českého původu je další exemplář skupiny III, který je podobný variantě Militký (*2015a*) III:03 (kat. č. 51). Tato ražba s hmotností 0,901 g má na líci již nedělený hrbol a na rubu pod trojúhelníkem jednu řadu kuliček. Nálezový původ není známý.

Celkem sedmi exempláři jsou ve sbírce zastoupeny 1/8statéru mušlové řady skupiny Militký (*2015a*) IV. Jde o varianty IV:01a (kat. č. 52), IV:02a (kat. č. 53–56) a IV:04a (kat. č. 58). Hmotnosti těchto mincí jsou v rozmezí 0,989–0,859 g. K těmto ražbám patří také jeden suberát podobný variantě IV:02a (kat. č. 57). Početné suberáty známe zvláště z oppida Stradonice (*Militký 2015a*, 62). Jedním exemplářem je v kolekci zastoupena varianta V:03a (kat. č. 59). K žádné z těchto mincí neznáme jejich naleziště, jde ale prakticky s jistotou o ražby vzniklé na českém území v průběhu horizontu LT D1.

Celkem pěti exempláři jsou ve sbírce zastoupeny pozdní 1/8statéru mušlové řady. Jde o varianty Militký (*2015a*) IX:01 (kat. č. 60–61) a X:01 (kat. č. 62–64). Jde o pozdní české varianty s nedbale raženým rubním obrazem, které spadají do horizontu LT D1b–D2. Hmotnosti těchto ražeb se pohybují v intervalu 0,875–0,839 g. U jednoho exempláře byla provedena XRF analýza složení kovu (kat. č. 62: Au 93,81 %; Ag 5,05 %; Cu 0,78 %; Fe 0,36 %), která prokázala obsah téměř 94 % zlata. Tato hodnota je pro tento nominál zcela běžná (*Militký 2015a*, 60, tab. 15). U dvou exemplářů jsou doloženy nálezové původy na oppidu Trenčianské Bohuslavice (kat. č. 60 a 62). Jde velmi pravděpodobně o doklad importu z Čech, což by mohlo naznačovat skutečné propojení v horizontu LT D1b.¹⁰ Zpětně je toto zjištění cenné i pro potvrzení chronologického postavení skupin Militký (*2015a*) IX a X.

STŘÍBRNÉ RAŽBY HORIZONTU LT D V ČECHÁCH (KAT. Č. 65–106)

V průběhu oppidálního období byly na českém území raženy ze stříbra pouze drobné oboly, a to tří typů definovaných v rámci zpracování mincovní kolekce ze Stradonice (*Militký 2015a*, 75–114). Jde o typ A (Stradonice / Žehuň), typ B (Stradonice) a typ C (Stradonice / Karlstein). Jak ukazují nálezy, s těmito ražbami se početně setkáváme i na jiných lokalitách a je tedy zřejmé, že byly raženy paralelně na více místech na českém území. Doposud ale nejsme schopni spolehlivě identifikovat konkrétní místa jejich vzniku mimo oppidum Stradonice, neboť není dostatečná základna větších statistických vzorků.

V rámci produkce českých obolů oppidálního období zaujímají specifické postavení **oboly typu A (Stradonice / Žehuň)**. Jde o ražby, které se ikonograficky zcela

¹⁰ Viz také kap. 4.4.

vymykají bójské standardní produkci (*Militký 2015a*, 75–76, 89, tab. 8). Na líci nesou ženskou hlavu s realistickým obličejem doprava a na rubu obraz jezdce s mečem v pozdvižené ruce. Právě obraz jezdce je pro stříbrnou bójskou produkci drobných mincí zcela atypický. Je dosti pravděpodobné, že oboly sledovaného typu mohly vznikat také kdesi mimo zónu českých oppid, snad ve středních Čechách (*Militký 2015a*, 76). Výrazně jsou zastoupeny na centrálním rovinném sídlišti Žehuň (*Militký 2018a*, 197–198, 213, č. 79–84, obr. 10:79–84). Na tomto místě jsou zmíněny z důvodu přehlednosti českých oppidálních obolů. Ve sbírce M. Ručky není tento typ zastoupen.

Nejčteněji se vyskytujícím nominálem mincovního systému z oppidálního období jsou **oboly typu B (Stradonice)**.¹¹ Dříve byly tyto mince, společně s oboly typu C (Stradonice / Karlstein), souhrnně popisovány jako drobné mince s koníčkem (např. *Nálezy I/1*, 36). Termín obol začal být používán teprve v poměrně nedávné době (*Militký 2008*, 124). V německé terminologii se tyto ražby označují jako 1/4kvináry (např. *Ziegeus 2000*, č. 274–289), avšak s ohledem na absenci kvinárů v bójském mincovním systému oppidálního období je toto označení nepřesné.

Oboly typu Stradonice byly definovány a typologicky zpracovány v rámci vyhodnocení nálezového fondu z oppida Stradonice (*Militký 2015a*, 75–83, 90–108, tab. 9–27), kde také tvoří nejpočetnější mincovní skupinu. Tyto mince mají na lici straně různě stylizovanou hlavu, která je základem pro třídění tohoto typu. Na rubu je motiv koně doleva. V rámci stradonické kolekce bylo definováno 38 různě rozsáhlých skupin těchto mincí v celkovém počtu 453 variant (*Militký 2015a*, 90–108, tab. 9–27, 256–1425, č. 267–1425).¹² Celkově bylo z oppida Stradonice publikováno 1159 kusů obolů tohoto typu. Je zřejmé, že toto množství zdaleka není konečné a s přibývajícím materiálem se bude dále rozšiřovat, jak mimo jiné prokázaly i exempláře z jiných českých centrálních lokalit. Publikovány byly exempláře z hradiště Kolo u Týnce nad Labem (*Militký – Beneš 2016*, 239–245, 255–257, č. 8–42, obr. 3a–c) a z rovinného centrálního sídliště Žehuň (*Militký 2018a*, 198–200, 213–219, č. 85–126, tab. 9, obr. 10–12). Oboly typu Stradonice známe i z dalších oppid, ze kterých ale většina materiálu ještě nebyla zveřejněna – Závist (*Drda – Rybová 2001*, 314–316, obr. 16:4, 6, 10–12), Hrazany (*Militký 2012c*, 54–56, č. 6–7, obr. 1:6–7) a Třisov (*Militký 1995*, 38, č. 12/3, 6, tab. 1:17, 20; *2015b*, 82, obr. 8:4–6). Vyskytují se ale i na běžných rovinných sídlištích. Je třeba zdůraznit, že tyto mince známe výhradně jako ztrátové mince ze sídlištních lokalit, dosud nebyl zaregistrován jejich jediný hromadný nález.

Zavedení obolů typu Stradonice znamenalo výraznou změnu oproti předoppidálnímu období, a to jak z hlediska ikonografie, tak i hmotnosti, která se výrazně snížila. Váhy obolů oppidálního období se pohybují zpravidla

v rozmezí 0,5 až 0,3 g (*Militký 2015a*, 79–81, tab. 18–22),¹³ nejčastěji v rozmezí 0,45 až 0,35 g. Tento hmotnostní standard se nezměnil po celou dobu jejich ražby a přetval i u obolů typu Stradonice / Karlstein (*Militký 2015a*, 85, tab. 24).

Základním rozlišovacím prvkem pro oboly typu Stradonice je hlava na lici straně a její četné proměny. Významný je zvláště způsob oddělení stylizovaných vlasů od obličeje, což charakterizuje každou skupinu (*Militký 2015a*, 78–81). Hlava vykazuje vysokou variabilitu provedení a lze sledovat její postupnou barbarizaci (*Militký 2015a*, 90–108, tab. 9–27). Je velice obtížné stanovit, odkud byla hlava převzata – může se jednat o původní keltský motiv vzniklý v Čechách. Bohužel zatím nevíme, jaký význam hlava na líci má, resp. koho představuje. V každém případě jde o motiv, který má v obecné rovině blíže k rozmanitým hlavám na keltských mincích z území Galie, než k ražbám východokeltským, kde je stylistika hlav zcela jiná.

Důležitý je také obraz koně na rubu, a to zvláště v počátečním období ražby. Prostřednictvím hlav koně lze sledovat určitou chronologickou sekvenci a následnost podskupin či variant (*Militký 2015a*, 78, obr. 9), která je nejlépe zřetelná u skupin Militký (*2015a*) B-02 a B-03. Za nejstarší lze považovat tzv. „liliovitou“ hlavu (*Militký 2015a*, 78, obr. 9:1–4), poté následuje hlava s kuličkovitým okem, zakončená dvěma kuličkami (*Militký 2015a*, 78, obr. 9:5) a hlava zakončená dvěma kuličkami (*Militký 2015a*, 78, obr. 9:6–7). Z tohoto typu se vyvíjí hlava zakončená náznakem dvou kuliček (obr. 9:8), ze které vzniká hlava ze dvou kuliček spojených linií (*Militký 2015a*, 78, obr. 9:9). Ta je pak dominantním typem koňské hlavy po většinu doby, kdy byly oboly typu Stradonice raženy. Je tedy zřejmé, že tzv. „liliovitá“ hlava a hlava zakončená dvěma kuličkami spadají do počáteční fáze výroby obolů typu Stradonice, s čímž dobře korespondují také jen málo barbarizované hlavy na líci. Jako důležitý se jeví fakt, že nejvíce variant těchto „starých“ hlav je ve skupině Militký (*2015a*) B-02 a B-03, kde se postupně vytrácejí. Ve skupině Militký (*2015a*) B-05 je „liliovitá“ hlava pouze jediná a ve skupinách Militký (*2015a*) B-08 až B-09 jsou již zastoupeny pouze hlavy zakončené dvěma kuličkami. Zdá se tedy, že skupina Militký (*2015a*) B-02 je nejstarší, na kterou navazují podskupiny B-03a až B-03c. Nejpozději od podskupiny Militký (*2015a*) B-03d lze předpokládat možnou paralelní produkci s podskupinami Militký (*2015a*) B-05b, částečně i B-08a, B-08b–c a B-09a. Je nutné zdůraznit, že jde jen o obecnou typologickou tendenci. Podobně je zřejmé, že v průběhu doby se hlava na líci obolů typu Stradonice barbarizuje a vytrácí. Přejít k obolům typu Stradonice / Karlstein je evidentně kontinuální proces.

11 Frekvence jejich nálezového výskytu je ovšem zásadním způsobem ovlivněna skutečností, že tento drobný nominál byl, na rozdíl od mincí zlatých, nejčastěji ztracen.

12 S postupujícím vývojem poznání se zároveň ukazuje, že některé varianty zahrnuté do typologie českých obolů vznikly na Moravě a je nutné je z přehledu vyřadit: B-03f:02 (*Militký 2015a*, 298–299, č. 451–452, 454–456) nebo B-03f:03 (*Militký 2015a*, tab. 13:03f:03).

13 Takto rozsáhlý hmotnostní interval odráží nepochybně menší péči, která byla věnována ověřování hmotnosti jednotlivých exemplářů zlatých nominálů. Oboly typu Stradonice mohly být raženy systémem zvaným ve středověku „al marco“ (*Militký 2015a*, 76), kdy bylo z určitého (dnes neznámého) množství stříbra vyraženo pevně stanovené (dnes neznámé) množství mincí bez ohledu na detailní kontrolu hmotností jednotlivých kusů. Tento způsob výroby nepochybně fungoval u stříbrných nominálů v antickém mincovnictví.

Důvody, proč se hlava na líci vytratila a obraz koně zůstal stále zřetelný, neznáme, ale rozhodně to nebyla neschopnost tvůrců razidel obraz hlavy na líci vytvářet.

U řady obolů typu Stradonice byly provedeny XRF analýzy složení kovu (*Militký 2015a*, 81–83, tab. 23). Jejich prostřednictvím lze oboly sledovaného typu charakterizovat jako vysoce jakostní ražby, jejichž obsah stříbra je nejčastěji nad 95 % a jen zcela výjimečně poklesl pod 90 %. V hodnotách nelze vysledovat žádnou konkrétní vazbu na určitou skupinu. Z výrobního hlediska jde tedy o doklad vysoce organizované výroby.

V obecně rovině lze oboly typu Stradonice datovat do starší fáze oppidálního období, do horizontu LT D1a, tedy přibližně do poslední třetiny 2. až 1. třetiny 1. století před Kristem (*Militký 2015a*, 77). Je velmi pravděpodobné, že oboly typu Stradonice byly raženy výrazně delší dobu než oboly typu Stradonice / Karlstein. Lze tak nepřímou odvodit z počtu zastoupených kusů v poměru 1159:630 na oppidu Stradonice. Stanovení doby jejich ražby v rámci horizontů LT D1a a LT D1b, a zvláště přechodu od jednoho typu ke druhému je přirozeně spíše odhadem. Nicméně všechny další skupiny obolů typu Karlstein vzniklé mimo území Čech¹⁴ jsou datovány do horizontů LT D1b–LT D2, což potvrzuje chronologické schéma obou typů sledovaných českých obolů. Z pohledu absolutní chronologie lze konec produkce obolů typu Stradonice velmi rámcově klást do období asi 80/60 před Kristem (*Militký 2015a*, 84).

Oboly typu Stradonice jsou jako celek jedinečným svědectvím intenzivní mincovní aktivity na stradonickém oppidu i dalších českých lokalitách. Dokládají, že potřeba drobné mince zde dosáhla zcela mimořádných rozměrů a jsou zároveň dokladem velmi rozvinuté monetizace Čech v oppidálním období. Oboly typu Stradonice byly nepochybně určeny jak pro lokální stradonický trh, tak i pro peněžní oběh na celém českém území. Právě jejich plošné rozšíření na malých zemědělských sídlištích (*Militký 2019*, 309, tab. 34) je jedinečným dokladem užívání mincí ve směně v různých úrovních společnosti (*Militký 2015a*, 83–84).

Součástí sbírky M. Ručky je celkem 22 obolů typu Stradonice (kat. č. 65–86). Jde o záměrně vytříbené dobře ražené a zachované exempláře, které byly pro lepší přehlednost sesazeny do tabelárního přehledu (tab. 5). Z hlediska celkové variability těchto mincí jde samozřejmě jen o drobnou a do značné míry náhodnou sondu do produkce tohoto typu. Nepochybným sběratelským preferenčním parametrem byly pěkné, zřetelné hlavy. V rámci této kolekce jsou v sedmi případech identifikovatelné konkrétní varianty (kat. č. 65–67, 76, 80, 83–84), v jedenácti případech jde o exempláře podobné přesně definovaným variantám, tedy nové varianty (kat. č. 68–72, 77–79, 81, 85–86) a ve čtyřech případech jde o nové varianty, které lze zařadit pouze do úrovně podskupiny (kat. č. 73–75, 82). Se sběratelskou selekcí souvisí také poměrně velká hmotnost, obvykle nad 0,4 g (tab. 5). Jde zřejmě o důsledek výběru kvalitních a nepoškozených kusů. U žádného z obolů typu Stradonice ve sbírce není zachován údaj o nálezovém

původu. U těchto ražeb nebyly realizovány žádné XRF analýzy složení mincovního kovu, neboť jich byla celá řada již dříve zveřejněna (*Militký 2015a*, 82–83, tab. 23).

Tab. 5. Přehledy zastoupených variant obolů typu B (Stradonice).

Kat. č.	Varianta	g
65	Militký (2015a) B-02a:01a	0,318
66	Militký (2015a) B-02a:02	0,449
67	Militký (2015a) B-02c:01	0,467
68	Militký (2015a) jako B-03a:04	0,417
69	Militký (2015a) jako B-03a:06	0,459
70	Militký (2015a) jako B-03d:07	0,520
71	Militký (2015a) jako B-03e:10	0,468
72	Militký (2015a) jako B-03e:22	0,501
73	Militký (2015a) podskupina B-03e	0,433
74	Militký (2015a) podskupina B-03e	0,416
75	Militký (2015a) podskupina B-03e	0,495
76	Militký (2015a) B-05c:08	0,449
77	Militký (2015a) jako B-05c:08	0,445
78	Militký (2015a) jako B-05c:28	0,379
79	Militký (2015a) jako B-05c:41	0,398
80	Militký (2015a) B-05d:01	0,405
81	Militký (2015a) jako B-05d:06	0,420
82	Militký (2015a) podskupina B-05f	0,421
83	Militký (2015a) B-08a:06	0,518
84	Militký (2015a) B-09a:02	0,439
85	Militký (2015a) jako B-10a:01	0,451
86	Militký (2015a) jako B-10d:01c	0,381

Mladší skupinu drobných stříbrných mincí ve stradonické kolekci i na dalších českých oppidech reprezentují **oboly typu C (Stradonice / Karlstein)**. Na oppidu Stradonice jsou **oboly typu Stradonice / Karlstein** zastoupeny 630 kusy, které byly rozříděny do 19 základních skupin C-01 až 19, reprezentujících 127 variant (*Militký 2015a*, 84–88, 109–114, 462–549, č. 1426–2055, tab. 24, tab. 28–33). Pro tyto oboly je typický líc bez obrazu (nebo s jen zcela nejasnými lineárními motivy či nezřetelnými náznaky obrazu), rubní obraz koně (zpravidla orientovaného doleva) a často i výrazně miskovitý střížek. Pro třídění obolů typu Stradonice / Karlstein je určující obraz koně na rubní straně, pouze v některých případech je pro identifikaci dané varianty určující také zpravidla nejasný motiv na lící straně. Pro definování jednotlivých variant byla snaha rozpoznat konkrétní (zpravidla rubní) razidlo, v řadě případů je pod jednu variantu zahrnuto razidel více.

Označení těchto obolů jako typ Stradonice / Karlstein reflektuje skutečnost, že jde o lokální české ražby úzce související s oboly typu Karlstein, které jsou doloženy v sousedních bójských regionech.¹⁵ České oboly typu Stradonice / Karlstein jsou tedy blízké s typem Karlstein, vykazují ale řadu lokálních obrazových specifik. Pouze v Čechách lze ale prokazatelně doložit kontinuitu a následnost po typu obolů Stradonice.

Pro pochopení postavení českých obolů typu Stradonice / Karlstein je nutné se zaměřit na oboly typu Karlstein, doložené v sousedních regionech. Stejně jako v Čechách jde o mince s hladkým lícem bez obrazu a motivem koně

14 Viz také kap. 4.3.2 a 4.4.

15 Viz také kap. 4.3.2. a 4.4.